

KORKUT ATA TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI DERĐSĐ
Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi
The Journal of International Turkish Language & Literature Research

Sayı/ Issue 7 (Nisan/ April 2022), s. 166-208.
Geliş Tarihi-Received: 14.03.2022
Kabul Tarihi-Accepted: 08.04.2022
Araştırma Makalesi-Research Article
ISSN: 2687-5675
DOI: 10.51531/korkutataturkiyat.1087866

Hacı Piri Efendi'nin İntihâb-ı Şerh-i Mesnevî Adlı Eserindeki Farsça Manzumelerin Değerlendirilmesi

Evaluation of Persian Verses in Hacı Piri Efendi's İntihâb-ı Şerh-i Mesnevî

Nurgül SUCU KÖROĞLU*
Mete TAN**

 z

Mevlânâ Cel leddin-i Rûmî'nin *Mesnevî* adlı eserinin çok sayıda tercüme ve Şerhi yapılmıştır. Bu Őerhlerden bir kısmı altı ciltlik *Mesnevî*'nin tamamını kapsarken, bir kısmı da *Mesnevî*'den bazı bölümlerin seçilmesiyle oluşturulmuştur. Bu semelerden oluşan Őerhlerden biri de Hacı Piri Efendi'nin *İntihâb-ı Şerh-i Mesnevî* adlı mensur eseridir. Bu eser; *Mesnevî*'nin tamamını ele alan bir Şerh olmayıp adından da anlaşılacağı üzere, sadece bazı bölümlerin seçilmesiyle oluşturulmuştur. Eserin Süleymaniye Kütüphanesi, Hâlet Efendi, Mülhak, 26 numarada kayıtlı, 172 varaktan müteşekkil nüshasının her sayfasında 17 satır vardır. Bu cildin 01b-53b varakları 2017, 53b-110b varakları 2019, 111a-172b varakları ise 2021 senesinde, farklı kişiler tarafından yüksek lisans tezi olarak çalışılmıştır. Fakat bu çalışmalarda; metin içerisinde yer alan ayetler, hadisler, *Mesnevî* beyitleri ve Türkçe manzumeler haricindeki Arapça ve Farsça manzumeler ana metne olduğu gibi yerleştirilmiş, manaları ve kaynakları hakkında yeterli ve sistematik bir bilgi verilmemiştir. Eserin aynı nüshasının ilk 50 varağı, 2018 yılında farklı bir yüksek lisans tezi olarak, biraz daha detaylı bir Şekilde yeniden çalışılmıştır. Hacı Piri Efendi; bu eserinde, pek çok Arap-Fars Őairinden alıntılar yapmış, bazı ilim ehli insanların sözlerini de yeri geldikçe eserine dâhil etmiştir. Eserde; *Mesnevî* beyitleri haricinde, ana metin içerisine yerleştirilen Farsça manzumelerin sayısı toplam 209'dur.

Bu makalede; *İntihâb-ı Şerh-i Mesnevî*'de yer alan, müellifin adlandırmasına göre, Farsça 10 mısra, 115 beyit, 4 Şiir, 10 rubai, 4 kt'a, 6 nazm, 16 mesnevi ve 3 Farsça başlıksız alıntı tarafımızdan metin içerisinden tespit edilerek bilgisayar ortamında yeniden yazılmış, tercümeleri yapılmış ve ulaşabildiğimiz kadarıyla kaynakları g sterilerek manzumelerin kaynakları ile arasındaki farklar belirtilmeye alışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Mesnevî*, Şerh, intihâb, Hacı Piri Efendi, Farsça.

Abstract

Many annotations and translations of Mevlana Celaleddin-i Rumi's *Mesnevî* have been made. While some of these commentaries cover the whole of the six-volume *Mesnevi*, some of them were created by selecting some sections from the *Mesnevî*. One of the commentaries consisting of these selections is Hacı Piri Efendi's work which is a prose named *İntihâb-ı Şerh-i Mesnevî*.

* Dr.  ğr.  yesi, Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Konya/Türkiye, e-posta: nurgulsucu@selcuk.edu.tr, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0852-3274>.

** Yüksek Lisans  ğrencisi, Selçuk Üniversitesi, Mevlânâ Araştırmaları Enstit s , Konya/Türkiye, e-posta: metetan42@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7667-5659>.

This work; It is not an annotation that covers the entire *Mesnevî*, but as the name suggests, it is an annotation created by selecting some sections. Each page of the volume of the work, which is registered in Süleymaniye Library Hâlet Efendi, Mülhak, number 26, and consists of 172 leaves, consists of 17 lines. Pages 01b-53b of this volume were studied in 2017, pages 53b-110b in 2019, and leaves 111a-172b in 2021 by different people as master's thesis. However, in these studies, Arabic and Persian verses, except for the verses, hadiths, masnavi couplets and Turkish verses included in the text, were placed in the main text as they were, and sufficient and systematic information was not given about their meanings and sources. The first 50 pages of the same copy of the work were reworked in a slightly more detailed way in 2018 as a different master's thesis. In this work of Hacı Pîrî Efendi; he quoted from many Arab-Persian poets, and he included the words of some scholars in his work when necessary. Except for the *Mesnevî* couplets, the number of Persian verses placed in the main text is 209 in total.

In this article; According to the naming of the author, 10 verses, 115 couplets, 45 poems, 10 rubai, 4 qit'a, 6 nazm, 16 mesnevi poems and 3 Persian untitled quotations which are in *İntihâb-ı Şerh-i Mesnevî*, were determined from the text and re-computerized, the translations of the poems were made and the differences between the poems and their sources were tried to be indicated by showing the sources as far as we could reach.

Keywords: *Mesnevî*, commentary, intihab, Hacı Piri Efendi, Persian.

Giriş

Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin *Mesnevî*'si birçok yönden eşsiz bir eserdir. Bu eseri hakkında şerh etmek de kolay değildir. Bu zor ama kıymetli şerhi yapanlardan biri de Hacı Pîrî Efendî'dir. XVI. yüzyılda yaşadığı bilinen Hacı Pîrî Efendî'nin hayatı hakkında kaynaklarda yeterli bilgi bulunmamakla birlikte bu konudaki en kesin bilgilere, *İntihâb-ı Şerh-i Mesnevî*'nin başında yer alan "arz-ı hâl" bölümünden ulaşmaktayız. Müellifin, ilgili bölümde kendisi ve eseriyle alakalı verdiği bilgiler şu şekildedir:

"...bu bendeleri vilâyet-i Sivasun kudemâsından olup anda alâka-i kesîremüz vardır mukaddemen tahsil-i ulûm eyleyüp ve bir mikdâr dahi meşâyih hıdmetinde olup ba' dehu vilâyet-i mezbûre divânında kırk yıldan ziyâde istikâmet ile hudmet olunup münşiyân-ı masnû'u'l-keâm huzûrlarında sarf-ı evkât u eyyâm eyleyüp Ka'be-i Şerîfe varduktan sonra tadrîc-ile Sivas defter kethüdâlığı müyesser olup üç yıl azîm sefer seferleyüp gelir iken der-i devletden kethüdâlığımız Tokat kadısına virilüp bu kullarına Tarsus sancağı sadaka olunup varıldukda bir yıl karâr itmedin yine eski sâhibine mukarrer olup sıfru'l-yed âsitâne-i merâm-bahşlarına gelinüp mülâzemet üzre iken sancağımızı alan kimesne vefât idüp bu bendelerine arz olundukda Dimişvara tâbî' Mustafa Beg sancağı bu kullarına sadaka olunup Tarsus anlara virilüp bir avuç toprak ise dahi kabûl iderüz femmâ Rumili beglerinden ba'zısına sancak virilüp Rumilinden Anadolu tarafına gelmelüdür bu kullarına virilen anların semtidür anlara ihsân olunup semtimizde olan bu du'âcılara olmak ricâ olunur kendü inşâmuz ile İstanbulda tahrîr olunan Mesnevî şerhinün intihâbı ve şehzâde-i cüvân-baht etâla'llâhu te'âlâ ömrehu hazretleri için derc olunan kelîmât-ı tayyibe küstâhâne südde-i merâm-bahşları şavbına arz olunmuşdur Hakk sübhânehu ve tebâreke sûr-ı hümayûnların mübârek eyleyüp kemâl-i pîrlige yitişeler murâdumuz kenâre yirde kefer-i fecere içinde zâyî' olmayup semtümüzden ri'âyet olunup veyâhud bir hıdmete istihdâm olunmakdur bâkî fermân südde-i süreyyâ-nakşundur" (Hacı Pîrî Efendi, Arz-ı Hâl).

Buna göre; Hacı Pîrî Efendi, Sivas'ta yaşamış, çeşitli devlet kademelerinde görevler almış ilim ehli bir kişidir. Öncelikle dönemin temel ilimlerini tahsil etmiş, civarındaki meşâyih'in hizmetlerinde bulunmuş, hac vazifesini ifa ettikten sonra, sırasıyla Sivas defter kethüdâlığı ve Tokat kethüdâlığına atanmıştır. Tarsus sancağında kendisine toprak verilmiş, İstanbul'da bir müddet mülâzım olarak görev yapmıştır. Daha sonra Rumeli'de Dimişvar eyaletine bağlı Mustafa Bey sancağından kendisine toprak verilmiştir. Kalan

ömrünü, kendi tabiriyle, kefere-i fecere arasında geçirmek istemeyen Hacı Pîrî Efendi, bu Mesnevî şerhini, Sultan III. Murat'a takdim ederek padişahın Anadolu'da biraz toprak veya bir istihdam istemiştir.

Eserin baş taraflarından edindiğimiz diğer bilgileri de buraya ilave edersek; Hacı Pîrî Efendi'nin Sultan III. Murat'tan istediği sancak beyliğini elde edip ömrünün geri kalanını dîvân işlerinden uzakta geçirdiğini söyleyebiliriz:

"... Sultân Murân ibn Sultân Selîm lâ-zâle tabl-ı sît-i saltanatahu fî meşârikî'l-arzı mazrûben ve istilâ-i savletehu 'ale's-sakfî's-semâ'i merfû'an zamânında bu hakîr bendelerine sancak-ı 'âlî mîsâk u müyesser olup bir zamân eşgâl-i dîvândan berî vü tekâzâ-yı dîvân-ı bî-emândan 'arî olmag-ıla bu ümniyyetün husûline mütesaddî olup..." (Hacı Pîrî Efendi, 2b)

Müellifin ömrünün kalan kısmı ile alakalı bir bilgi yoktur. Doğum ve ölüm tarihleri de tam olarak belli değildir. Hacı Pîrî Efendi'nin, eserinin yazımına Kanuni Sultan Süleyman döneminde başladığı ve Sultan II. Selim döneminde bu eseri tamamladığına dair, kendi ifadesi ile verdiği bilgilere dayanarak, onun kesin olarak 16. yüzyılda yaşadığını ve İntihâb-ı Şerh-i Mesnevî'yi de ortalama 1566-1574 yılları arasında kaleme aldığını söyleyebiliriz:

"... ibtidâsı Hazret-i Firdevs-âşiyân u kuds-mekân merhûm u mağfûr Sultân Süleymân ve intihâsı garîk-ı rahmet-i gufrân oğlu Sultân Selîm-i sâhib-kırân 'aleyhimü'r-rahmeti ve'l-gufrân zamânlarında vâkî' olup cevâhir-i pür-zevâhiri deryâ-yı ma'ârifden sahrâ-yı beyâna ve letâyif-i pür-îberi gülistân-ı safâdan sahife-i 'ayâna gelüp tahrîr olunmuş idi..." (Hacı Pîrî Efendi, 2b)

Çalışmamıza kaynaklık eden mevcut nüsha ise, 990/1582 senesinde nesih hattı ile istinsah edilmiştir. Ömrü vefa ederse Mesnevî'nin tamamını şerh etmek niyetinde olduğunu belirten Hacı Pîrî Efendi, bu eseri yazarken hangi kaynaklardan yararlandığını da şöyle ifade eder:

"...bu hakîr-i zelîl ya'nî Hacı Pîrî-i pür-alîl sermâye-i kalîl ile mukaddemen kutbu'l-ârifîn sultânü'l muhakkîkîn Mevlânâ Muhammed Celâle'd-dîn-i Rûmî'nün Mesneviyyâtından cild-i evvelin Türkî libâs ile tertîb idüp ba'zısı eblağû's-sulehâ ve efdalü'l-fudalâ Hüseyin-i Hârezmî'nün ibâret-i Fürs ile olan icmâlinden ve ba'zı Mevlânâ Surûrî şerhinün tafsîlâtından ve ba'zı kelîmât-ı tayyibe-i ekâbirden ve mutâyebbât-ı mu'tebere-i efâdil ehl-i yakînün elfâz-ı dürer-bârlarından ve karîha-i fakîrden zuhûr iden ma'ânî-i dil-pezirîden derc olunup..." (Hacı Pîrî Efendi, 2a).

Buna göre; İntihâb-ı Şerh-i Mesnevî'nin kaynakları; Hüseyin-i Hârezmî'nin (d. ?/?-ö. 838/1434) Farsça şiirleri, Sürûrî'nin (d. 897/1492-ö. 969/1562) *Mesnevî Şerhi*, bazı büyüklerin, yakîn ehlinin ve faziletli kişilerin inciler saçan temiz ve güzel sözleri ile müellifin kendi gönlüne doğan düşüncelerden ibarettir. Fakat bu çalışmada görüleceği üzere, *İntihâb-ı Şerh-i Mesnevî*'ye kaynaklık eden eserler çok geniş bir yelpaze oluşturmaktadır. Bu kaynakları çalışmanın sonuç bölümünde toplu olarak listeledik.

Hacı Pîrî Efendi'nin elimizdeki tek eseri *İntihâb-ı Şerh-i Mesnevî*'dir. Bu eser, 172 varaktan oluşan seçme bir şerhtir. Bu çalışmaya ve daha önce yapılan ilgili tezlere (Uzunlu, 2017), (Yıldız Er, 2018), (Sevindik, 2019), (Ayar, 2021) kaynaklık eden *İntihâb-ı Şerh-i Mesnevî* nüshası, Süleymaniye Kütüphanesi, Hâlet Efendi, Mülhak, numara 26'da kayıtlı olup 172 varaktan oluşmakta ve nüshanın her bir sayfasında 17 satır bulunmaktadır. Bu şerh; Hacı Pîrî Efendi'nin çok iyi bir tasavvuf kültürüne sahip olmasının yanında, el-sine-i selâseye de hâkim olduğunu göstermektedir. Eserinde Arap ve Fars edebiyatlarının önemli şairlerinden alıntılar yapan Hacı Pîrî Efendi; işlediği

konulara göre ayetlere ve hadislerle, yeri geldikçe de kelâm-ı kibâr denilen özlü sözlere yer vermiştir. *Mesnevî*'deki tasavvufi kavramları ve hâlleri de şerh eden Hacı Pîrî Efendî'nin yaptığı Farsça alıntılarının bazıları, ilgili kaynak eserlerle mukayese edildiğinde aralarında farklılıklar görülmektedir. Bu farklılıklar; bazen harf bazen kelime bazen söz dizimi bazen de kaynak metin ile arasında eksiklik/fazlalık olarak karşımıza çıkmaktadır. Çalışmamızda bu farklılıkları, belli bir düzen çerçevesinde dipnotlarla göstermeye çalıştık. Bu çalışma esnasında manzumelerin manalarını ön planda tuttuk. Manaya uygun olduğu müddetçe metnimizde Hacı Pîrî Efendî'nin alıntısına müdahale etmedik. Manada bir eksiklik ya da uyumsuzluk tespit ettiğimizde ise, metnimize, asıl kaynak eserdeki manzumenin yazılışını dâhil ettik. Her iki durumda da aradaki farklılıkları, ilgili kelime/kelime gruplarının başına koyduğumuz dipnotlarla göstermeye çalıştık. Ulaşabildiğimiz Farsça orijinal kaynakların büyük bir kısmı internet ortamında yer almaktadır. Bu kaynakların adları, metin numaraları ve linkleri de kaynak gösterme usulüne göre metin içinde ve kaynakçada belirtmeye çalışılmıştır. Faydalandığımız internet kaynakları “ganjoor.net” ve “nosokhan.com” da yer almaktadır ve bunlar metin içinde sırasıyla; (G, Erişim Tarihi), (N, Erişim Tarihi) şeklinde kısaltılarak gösterilmiştir. Aynı maddelerin varak numaralarının yanındaki dipnotlarda da ilgili manzumelerin künyeleri; “Müellif Adı, Eser Adı, (varsa) Bâb/Bölüm Numarası, (varsa) Manzumenin Türü ve Numarası” şeklinde belirtilmiştir. Alıntılarını orijinal kaynaklarıyla mukayese ederken fark ettiğimiz bir husus da; müellifin, bazı manzumelerde ilgili kaynak metindeki mısra ya da beyit sıralamasını takip etmeden, sadece konuya uygun yerleri seçip aldığı, bazen de değişik vesilelerle aynı mısra ya da beyitleri tekrarladığı şeklindedir. Bu durum, bu kaynaklarda yer alan şiirlerin, müellifin ezberinde olduğunu ve yerine göre bu şiirleri metin içerisinde kullandığını düşündürmektedir. Kanaatimizce; eserin başında, kaynak olarak sadece birkaç isim verip devamında “*ve karîha-i fakîrden zuhûr iden ma’ânî-i dil-peziriden derc olunup...*” ibaresini kullanmasının sebebi de budur.

Eserde; Abdurrahmân-ı Câmî (d. 817/1414-ö. 898/1492), Baba Efdal-i Kâşânî (d. 582/1186-ö. 667/1268-69), Evhadüddîn-i Merâgî (d. 673/1274-ö. 738/1338), Fahreddîn-i Irâkî (d. 1209/1213?-ö. 1289/90?), Ferîdüddîn-i Attâr (d. 537/540-1142/1145-ö. 618/1221), Hâfız-ı Şîrâzî (d. 717/1317-726/1326-ö. 792/1390[?]), Hâkânî-i Şîrvânî (d. 520/1126-ö. 595/1199), Hallâc-ı Mansûr (d. 244/858-ö. 309/922), Emîr Hüsrev-i Dihlevî (d. 651/1253-ö. 725/1325), Hâce Abdullâh-ı Ensârî (d. 396/1006 - ö. 481/1089), Hüseyin-i Hâzremî (d. ?/?-ö. 838/1434), İbn Yemîn (d. 685-687/1286-1288 (ö. 769/1368), Kemâl-i Hocendî (d. ?-ö. 803/1401), Mevlânâ (d. 603-604/1207-ö. 672/1273)¹, Nizâmî-i Gencevî (d. 535-540/1141-1145-ö. 611/1214[?]), Rızâ Kulu Hân Hidâyet (d. 1215/1800-ö. 1288/1871)², Sa’dî-i Şîrâzî (d. 610-615/1213-1218-ö. 691/1292), Selmân-ı Sâvecî (d. 709/1309-ö. 778/1376), Hakîm Senâyî (d. 464/1071-72-ö. 525/1131[?]), Şeyh Bahâyî (d. 953/1546-ö. 1031/1622) ve Unsurî (d. 350/961-ö. 431/1039-40)'ye isnat edilen alıntılar vardır. Hacı Pîrî Efendî bu alıntılarını; mısra, beyit, şiir, rubai, kıt'a, nazm ve mesnevi olarak adlandırmıştır.

Bu çalışmada yer alan Farsça manzumeler; Hacı Pîrî Efendî'nin adlandırmasına göre, sırasıyla, mısralar, beyitler, şiirler, rubailer, kıt'alar, nazmlar, mesneviler ve Farsça başlıksız alıntılar olarak sıralanmış, metindeki yerleri parantez içinde gösterilmiştir. İlgili Farsça manzumeler; tarafımızdan, *İntihâb-ı Şerh-i Mesnevî* metninin tamamı dikkatli bir şekilde incelenerek tespit edilmiş, daha kolay okunabilmesi ve bazı metin tamirleriyle birlikte bilgisayar ortamında yeniden yazılmış, Farsça metinlerin altında da tarafımızdan yapılan izahlı tercümelerine yer verilmiştir. Bazı manzumelerin güncel akademik veya

¹ *Mesnevî* dışındaki eserlerinden yapılan alıntılar söz konusudur.

² İranlı şair, edebiyat tarihçisi ve devlet adamı Rızâ Kulu Hân Hidâyet'in yüzyıl olarak Hacı Pîrî Efendî'nin yaşadığı dönemden çok sonra yaşamış olması, kaynaklarda ona isnat edilen alıntılarla ilgili şüphe uyandırmaktadır.

popüler yayınlarda da tercümelerine ulaşmak mümkün olmuştur. Bu durumlarda da ilgili yayınlara atıfta bulunulmuştur. Manzumelere, daha iyi anlaşılmaları için, kelime düzeyinde değil, metin düzeyinde anlamlar verilmiştir.

I. Mısralar

Metinde Hacı Pîrî Efendi'nin "mısra" olarak adlandırdığı 10 Farsça manzume vardır:

1. پیش او بیگاہ چه بود یا بیگاہ (13a)

Onun katında vakitli vakitsiz diye bir şey nasıl olur?

2. ببین تفاوت ره کز کجاست تا بکجا (13b)³ (G, 06.01.2022).

Aradaki farkı gör ki, yol nerden nereye (ulaşmakta)? (Gölpınarlı, 1992a, s. 8)

3. جان فشانی این چنین کن گر کنی⁴

Eğer can vereceksen, bu şekilde ver! (19a)⁵ (N, 04.01.2022).

4. بآفتاب توان دید کافتاب کجاست (25b)⁶ (G, 19.02.2022).

Güneş bakılabilir mi (bakabilir misin)? Güneş (in kendisi) nerededir ki?

5. خوش مبارک سفری چون تو باهم سفری (89a)

Senin gibi biriyle yapılan bir sefer; ne hoş, ne mübârek bir seferdir.

6. از علم بعین آمد و از گوش باغوش (94a)⁷ (G, 05.01.2022).

İlimden göze geldi, kulaktan kucağa geldi.

7. هم عقل عقيله است هم علم حجاب (110b)

Akıl ayak bağıdır, ilim ise perdedir.

8. ز انبار کف گندمی عرضه⁸ کنند اندر شرا (122a)⁹ (G, 04.01.2022).

Alım satımda, ambardaki buğdaydan bir avuç buğday gösterirler. (Gölpınarlı, 1992b, C. I, s. 11).

9. هر کجا دل می کشد ناچار می باید شدن (165b)¹⁰ (G, 07.12.2021).

Gönül nerede olmak isterse, çaresizce, orada olmak gerek...

10. کش کشانت می کشد کل الینا راجعون (170a)

İsteklerinden geç ki; "Hepiniz bize döndürüleceksiniz!"¹¹ ayeti seni kendine doğru çekmektedir (bu ayetin meali bütün isteklerin üstünü çizmiştir).

³ Hâfız-ı Şîrâzî, *Dîvân*, 2. Gazel. Bu mısra, 100a sayfasında tekrar geçmektedir.

⁴ Müstensih bazı kelimelerde (ی) harfini noktalı, bazım kelimelerde de noktasız (ی) kullanmıştır. Biz de müstensih yazımına uygun olarak aynı şekilde yazdık.

⁵ Ferîdüddîn-i Attâr, *Musîbet-nâme*, 32. Makâle.

⁶ Fahreddîn-i Irâkî, *Dîvân*, 15. Gazel.

⁷ Hakîm Senâyî, *Dîvân*, 209. Gazel.

⁸ Hacı Pîrî Efendi: کند: کنند

⁹ Mevlânâ, *Dîvân-ı Kebîr*, 27. Gazel.

¹⁰ Selmân-ı Sâvecî, *Dîvân*, 313. Gazel.

¹¹ "Her can ölümü tadacaktır. Denemek için sizi kötü ve iyi durumlarla imtihan ederiz. Hepiniz de sonunda bize döndürüleceksiniz." (Enbiyâ, 21/35) ayetinden nâkıs iktibas yapılmıştır.

II. Beyitler

Metinde Hacı Pîrî Efendî'nin "beyit" olarak adlandırdığı 115 Farsça manzume vardır.

1. 12 (G, 27.02.2022). 1b) بابای شفیق هر دو عالم * فرزند خلف ترین آدم

Her iki âlemin şefkatli babası, Hz. Âdem'in en seçkin evladı...

2. 2a) ذرؤه محبتست منزلشان * حامل دولتست محملشان

Onların menzili muhabbetin zirvesidir, onların yükleri de devlet yüküdür.

3. 14 (G, 06.12.2021). 9a) ای¹³ نى بادی که داري در سر از یاری بگو * گر نگویی با کسی با عاشقان باری بگو

قصه کن در گوش من گر دیگران محرم نیند * با دل پر خون ما پیغام دلداری بگو

Ey ney; sevgilinin sırlarını, onlara vâkıf olduğun ölçüde, anlatmaya başla!.. Eğer kimseye söyleyemiyorsan, bari âşıklara söyle. Eğer diğerleri sırdaş değilse, benim kulağıma fısılda; sevgilinin haberini bizim kanla dolu gönlümüze söyle! (Gölpınarlı, 1992b, C. IV, s. 81).

4. 12b) نه بینى ز چشم استماع مقال * نه بینى ز بینى که بیند جمال

Sözü göz ile işitemezsin, insanların güzellik olark gördüğü şeyi (de) sen burnunla göremezsin.

5. 13b) چندان خوردم ز جام عشقش که اگر * يك جرعه ازین بیش خورم نیست شوم

Onun aşkının kadehinden o kadar çok içtim ki, şayet bir yudum daha içersen yok olurum.

6. 13b) من چو ریگم غم تو چون آب خورم * هر چند همی بیش خورم تشنه ترم

Ben kum gibiyim, senin gamını su gibi içmekteyim; ne kadar çok içersen, o kadar susamaktayım.

7. 16 (N, 30.01.2022). 14b) این خاکدان دیو تماشاگه دل است * طفلی تو تا ربیع تو دانند خاکدان

بهر منال عیش ز دوران منال بیش * بهر مدار جسم بزندان مدار جان

Bu alçak şeytan, senin gönlünü gözler; o, senin çocukluğunu ve yetişkinliğini de bilir. (Yetişkinlikte); geçim kazancı (servet, mal mülk hırsı) her devirden daha fazladır, bedenini muradı (istekleri) için can (ruh) zindana girer.

8. 17 (G, 18.01.2022). 15a) خنك نيك بختی که در گوشه * بدست آرد از معرفت توشه

اوج فلک چون پرد جزه باز * که در شپهش بسته سنگ آرز

Bir köşedeki iyilik hâli, huzur ve mutluluk, marifet yoluyla ele giren bir azık... (Bunlar) feleğin zirvesine uçan doğan kuşu gibidir ve kanatları hırs taşı ile bağlıdır.

9. 18 (N, 19.02.2022). 16a) گر تو روی دل خود آینه سیما بینی * چهره دوست در آن آینه پیدا بینی

چون تو از ظلمت هستی نفس باز رهی * همه آفاق پر از انوار تجلی بینی

¹² Selmân-ı Sâvecî, *Dîvân*, Der-Na't-ı Hazret-i Resûl, 1. Terkîb-i Bend.

¹³ Mevlânâ: صبا : نی

¹⁴ Mevlânâ, *Dîvân-ı Kebîr*, 2200. Gazel.

¹⁵ Hâkânî-i Şîrvânî: این

¹⁶ Hâkânî-i Şîrvânî, *Dîvân*, Kaside: Der-Mev'iza vü Güşe-gîrî, 6. ve 4. Beyitler.

¹⁷ Sa' dî-i Şîrâzî, *Bostân*, 6. Bâb, 1. Bölüm.

¹⁸ Hallâc-ı Mansûr, *Dîvân*, 227. Gazel.

Eğer sen, kendi gönlündeki aynanın yüzünü görürsen, dostun çehresi de o aynada görünür. Mademki sen nefsin varlığının karanlığından geri döndün, (o hâlde) bütün ufukların tecelli nuru ile dolu olduğunu görürsün.

10. (18a) مرد بحری دایما بر تختۀ خوف و رجاست * چونکه هر دو تخته فانی شد جز استغراق نیست.

Denizci, daima korku ve ümit levhası üzerindedir. Bu iki levha yok olduğunda, bu, boğulmadan (denize gark olmaktan) başkası değildir.¹⁹

11. (18b) تو را بقاف هرگز نیودست گذر * ز ما حکایت عنکا کجا کنی باور.

Senin Kaf Dağı'na hiç yolun düşmemiş ki, bizim Ankâ kuşu hikâyemize inanasın.

12. (19a) راهی که فرشتگان در آن پر بنهند * این راه بپای خود بریدن نتواند.

Meleklerin kanat çırtıkları bu yolu, (sıradan insanlar) kendi ayaklarıyla yürüyüp kat edemezler.

13. (19b)²⁰ (N, 05.01.2022). ای در همه عالم پنهان تو و پیدا تو * هم درد دل عاشق هم اصل مداوا تو.

ای عشق تویی عاشق در کسوت معشوقی * هم وامق عزرا بی هم دلبر و شیدا تو

که ناز کنی با ما گاهی بی ناز آبی * این هر دو ترا زبید مجنون تو و لیلا تو

از دیده هر غافل همواره تویی پنهان * و اندر نظر عارف پیوسته هویدا تو

Ey bütün kâinatın gizlisi ve âşikârı olan, sen; âşığının hem gönül derdi, hem de dermanısın. Ey aşkın kendisi ve âşık kisvesinde maşuk olan, sen, hem Vâmık u Azrâ hem de gönül götüren sevgili ve çılgın âşığının kendisisin. Bize bazen naz edersin, bazen de naz etmeden gelirsin (görünürsün); sana her iki durum da yakışmaktadır, Mecnun da sensin, Leyla da sen. Sen, gafillerin gözünden daima gizlisin ve âriflerin gözünde daima görünmekteisin.

14. (23a) منور چو رخسار معشوق زیبا * معطر چو انفس عشاق طالب شاه.

O; güzel maşukun yüzü gibi münevver (parlak), şâha talip olan âşıkların nefesleri gibi güzel kokuludur.

15. (23b)²¹ (G, 05.01.2022). جز ادب نیست در دل ابدال * جز ادب نیست دأب اهل کمال.

Abdalın gönlünde edepten gayrısı yoktur. Ehl-i kemal için de, edepten daha güzel bir huy yoktur.

16. (25a) غازی به دست پور خود شمشیر چوبینت می‌دهد * تا اندر آن استا شود شمشیر گیرد در غزا.

عشقی که بر انسان بود شمشیر چوبین آن بود * آن عشق تا رحمان بود چون آخر آید ابتلا

عشق زلیخا سالها بر یوسف آمد ز ابتدا * شد عشق او عشق خدا می‌کرد بر یوسف قفا

Savaşçı, oğlunun eline, harp meydanında savaşmayı öğretsin ve onunla ustalaşsın diye tahtadan kılıç verir. İnsandaki (mecazi) aşk da tahtadan kılıç gibidir ve imtihan vesilesidir, bu aşk Rahman olan Cenâb-ı Hakk'a ulaşıncı imtihan neticelenmiş olur. (Nitekim) Züleyha'nın aşkı da ilk başta yıllarca sadece Yusuf için idi, ne zaman ki Yusuf'tan kafasını çevirdi (vazgeçti), onun aşkı Hudâ'nın aşkı oldu.

17. (25a)²² (G, 05.01.2022). عشق اندر فضل و علم و دفتر اوراق نیست * هر چه گفت و گوی آمد ره عشاق نیست.

شاخ عشق اندر ازل دان بیخ عشق اندر ابد * این شجر را تکیه بر عرش و ثری و ساق نیست

¹⁹ "Onların yanları yataklardan uzaklaşır, korku ve ümid içinde Rablerine dua ederler ve kendilerine verdiğimiz rızıklardan hayıra sarfederler." (Secde, 32/16) ayetine telmih vardır. Bu beyit, 140a sayfasında "şiir" başlığı altında tekrar geçmektedir.

²⁰ Hallâc-ı Mansûr, *Dîvân*, 202. Gazel.

²¹ Abdurrahmân-ı Câmî, *Heft Evreng*, 1. Defter, 56. Bölüm.

²² Mevlânâ, *Dîvân-ı Kebîr*, 395. Gazel.

Aşk; fazilette, ilimde ve kitabın sayfaları arasında değildir. Dedikodu mahiyetindeki (kuru lafta kalan) hiçbir şey âşıkların yoluna uygun değildir. Bil ki; aşkın dalı ezelde ve kökü ebettedir, bu ağacın (aşk ağacının) arşı, yeri ve sütunu yoktur. (Gölpınarlı, 1992a, s. 403)

18. عقل و جان را گرد ذاتش راه نیست * و ز صفاتش هیچ کس آگاه نیست. (26a)²³ (G, 19.01.2022).

Cenâb-ı Hak'ın zatını idrak etmek için akıl ve ruha yol yoktur ve O'nun sıfatlarından da hiç kimse haberdar değildir. (Attâr, 1998, s. 22)

19. عصا بر گرفتن نه معجز بود * همی ازدها کرد باید عصا. (29b)²⁴ (G, 05.01.2022).

Mucize; asâyı elde tutmak değildir, asâyı ejderhaya dönüştürmektir.

20. چون پای طلب بیرون نهادی * هان تا بروی بخود مرادی. (31b)

زیرا که سفر در این مراحل * بی توشه و رهبرست مشکل

Talep adımını dışarıya attığında, muradına ulaşabilmek için dikkatli ol. Zira bu merhalelerde, azıksız ve rehbersiz yolculuk zordur.

21. کفر و دین هر دو در رهش پویان * وحده لا شریک له گویان. (32a)²⁵ (G, 11.03.2022).

"Vahdehu lâ-şerîke-lehu"²⁶ diyerek, hem küfür hem de din yolunda koşarlar.

22. هست احوال کسی که در ره عشق * عاشقان را ز حق جدا داند. (33a)²⁷ (G, 19.02.2022).

Her kim ki, aşk yolunda âşıkları Cenâb-ı Hak'tan ayrı sayarsa, şaşığıdır.

23. هیچ خودبین نشد خدا پرست * نیست ناکشته کی توان شد هست. (37a)

Kendini beğenmiş kişi, (hakikatte) Allah'a kul değildir; ölmeyenin (hakiki varlığın karşısından çekilmeyenin) yokluğu nasıl var olabilir?

24. آدمی از رحم صنع دوباره زاید * این دویم بود از مادری دینی زادیم. (39b)²⁸ (G, 03.02.2022).

İnsanoğlu yaratılış rahminden iki kez doğar. Bu ikincisi, bu dünyadaki annelerimizden doğuşumuzdur. (Gölpınarlı, 1992b, C. VII, s. 357).

25. تو درجست و جویم بهر سو مپوی * مرا پیش دلہای شکسته جوی. (40a)

Beni bulmak için oraya buraya koşma, beni kırık gönüllerin yanında ara.

26. بکن معامله وین دل شکسته بخر * که باشکستگی ارزد بصد هزار درست. (40a)²⁹ (G, 06.01.2022).

Gel (kârlı) bir işe giriş ve bu kırık kalbi satın al. Zira bu, kırık olmasına rağmen yüz bin sağlam kalbe bedeldir. (Gölpınarlı, 1992a, s. 54).

27. از پشت پادشاهی مسجود جبرئیلی * ملک پدر بجویی ای بی‌نوا چه باشد. (40a)³⁰ (G, 06.01.2022).

Ey nasipsiz! Sen, Cebrâil (A.S.)'ın secde ettiği padişah neslindensin, atanın mülkünü (Cenneti) arasan (ondan hisse almaya çalışsan) ne olur (neden yapmıyorsun)? (Gölpınarlı, 1992b, C. I, s. 253)

28. سودایی ایم از تو و بطلال کو بکو * ما را چنین بطلالت و سودا مبارکست. (41a)³¹ (G, 29.01.2022).

²³ Ferîdüddîn-i Attâr, *Mantku't-Tayr*, Tevhîd.

²⁴ Unsurî, *Kita'ât u Ebyât*, 3. Beyit.

²⁵ Hakîm Senâyî, *Hadîkatü'l-Hakîka ve Şerî'atü't-Tarîka*, 1. Bâb, Tevhîd.

²⁶ Tek olan Allah (C.C.)'ün hiçbir ortağı yoktur.

²⁷ Hüseyin-i Hârezmî, *Dîvân*, 2. Tercî-i Bend.

²⁸ Mevlânâ, *Dîvân-ı Kebîr*, 21. Tercî-i Bend.

²⁹ Hâfız-ı Şîrâzî, *Dîvân*, 28. Gazel.

³⁰ Mevlânâ, *Dîvân-ı Kebîr*, 844. Gazel.

³¹ Mevlânâ, *Dîvân-ı Kebîr*, 451. Gazel.

Senin sevdana tutulduk ve bu yüzden (senin sevdandan dolayı) avare bir şekilde bucak bucak dolaşmaktayız. Bizim için böylesine bir avarelik ve böylesine bir sevda (ne) mübarektir. (Gölpınarlı, 1993, C. II, s. 305)

29. چو آفتاب تو نبود ز آفتاب چه سود * چو منظر منظر تو نباشی نظر چه سود کند. (42a)³² (G, 06.01.2022).

Senin güneşin olmasaydı, güneş ne işe yarardı; eğer baktığım yer sen değilsen, bakmak neye yarar? (Gölpınarlı, 1992b, C. III, s. 128)

30. ای اولیای حق را از حق جدا شمرده * گر ظن نیک داری بر اولیا چه باشد. (42b)³³ (G, 06.01.2022).

Ey, evliyayı Cenâb-ı Hak'dan ayrı sayan kişi! Sen evliya hakkında iyi niyet besliyorsan da, (bu görüşünden dolayı) bu iyi niyet neye yarar? (Gölpınarlı, 1992b, C. I, s. 253)

31. اگر تو کار نداری و فارغی از کار * خیز بیا که کار چو تو صد هزار ما کردیم. (46b)

Eğer işin yoksa ve boş isen; kalk ve gel ki, senin yaptığın işin yüz bin kat fazlasını biz yaptık.

32. اوست لیلی اوست مجنون اوست عشق * من کیم تا در میان آیم همی. (47a)

Leyla da odur, Mecnun da odur, aşk da odur. Ben kimim, ben ancak aracıyım.

33. نقش خود بر تراش و او را باش * تا بیرون آید این بهار از وی. (47a)

دیده بر بند از اختلاف صور * تا شود جمله جهان یک شی

Kendi nakşını yont ki, o ortaya çıksın ve ondan bahar husule gelsin. Sûretlerin (şekillerin) karmaşıklığına gözlerini kapat ki, bütün dünya tek şeyden ibaret olsun.

34. يك عين³⁴ اندکه جز او ذره نبود * چون گشت ظاهر این همه اغیار آمده. (47b)³⁵ (G, 15.01.2022).

Ondan gayrı zerre dahi yok iken o tek bir bakış idi; ortaya çıktığı (görünür olduğu) zaman, gayrılar (mâsivâ) husule geldi.

35. به پرهیز از بدان پاک صحبت * که هم زهرست و هم تریاک صحبت. (49a)

Kötülerle sohbeti tamamen bırak; zira sohbet hem zehirdir, hem de panzehir...

36. با دولتیان نشین که خاری * از صحبت گل شود بهاری. (49a)

با هر که نه دولتست منشین * کز سرکه نگشت گام شیرین

شمعی بود او ز روشنی دور * ندهد به چراغ دیگران نور

Talihli insanlarla otur ki; diken, gül ile bir arada olduğu için bahara erişir. Her kim ki talihlerle oturmaz; o, sirke gibi olur, lezzetli hâle gelemez. Işıktan uzak olan mum, başkalarının kandiline ışık veremez.

37. سها زان سبب شهره عالمست * که با کوبی مه ز خود همدمست. (49b)

Süha yıldızı, kendinden daha büyük bir yıldız ile birlikte (dost) olduğu için âlemde şöhret sahibidir.

38. نفس نتوان کشت الا³⁶ چهار چیز * چون بگویم یاد گیرش ای عزیز. (53a)³⁷ (G, 19.02.2022).

خنجر خاموشی و شمشیر جوع * نیزه تنهایی و ترک هجوع

³² Mevlânâ, *Dîvân-ı Kebîr*, 936. Gazel.

³³ Mevlânâ, *Dîvân-ı Kebîr*, 844. Gazel.

³⁴ Ferîdüddîn-i Attâr: *متفق* : اندکه

³⁵ Ferîdüddîn-i Attâr, *Dîvân*, 26. Kasîde.

³⁶ Ferîdüddîn-i Attâr: *سه* : چهار

³⁷ Ferîdüddîn-i Attâr, *Pend-nâme*, *Der-Sıfat-ı Mücâhid-i Nefs*.

Ey aziz, nefsi dört şeyden başkası öldüremez, söyleyeyim de unutma: Suskunluk hançeri, açlık kılıcı, yalnızlık mızrağı ve uykunun terki. (Attâr, 1993, s. 18).

39. مکن ز غصّه شکایت که در طریق طلب * براحتی نرسید انکه زحمتی نکشید. (60b)³⁸ (G, 26.01.2022).

Dertten şikâyet etme, zira talep yolunda zahmet çekmeyen rahata ulaşamaz. (Gölpınarlı, 1992a, s. 192)

40. (61a) در کودکی عمل کن مگو که من جوانم * فردا که پیر باشی گویی که ناتوانم.

Gençken çalış, ben gencim, deme. Yarın yaşlanınca, gücüm yok, dersin.

41. (61b)³⁹ (G, 26.01.2022). هر که عمل نکرد عنایت امید داشت * دانه نکشت ابله و دخل انتظار کرد.

Çalışmadan ihsan bekleyen kişi, ekin ekmeden mahsul bekleyen ahmak gibidir.

42. (63a)⁴¹ (G, 05.03.2022). جمیله ایست عروس جهان ولی⁴⁰ خوش باش * که این مخدره در عقد کسی نمی آید.

Bu cihan gelini güzeldir, fakat sen rahat ol. Zira bu kendini gizleyen (örtülü) kız, kimsenin nikâhına girmez. (Gölpınarlı, 1992a, s.163)

43. (63a)⁴² (G, 06.01.2022). بیخی نشان که دولت باقیّت بردهد * کین باغ عمر گاه بهارست و گه خزان.

İyiliğe sımsıkı yapış ki, kalıcı bir devlet (talih, baht) elde edesin. Zira ömür bağı bazen bahar, bazen hazandır.

44. (64b) رحمت ایزدی بر ان کس باد * که ز اندازه پا بیرون نهد.

Allah'ın rahmeti o kişinin üzerine olsun ki, o, ayağını ölçüsünün dışına çıkarmaz.⁴³

45. (66a) ولیکن با دیدة ظاهرین * درجات اهل یقین را نتوان دید.

Velâkin zahir gözüyle bakan kişi, yakîn ehlinin derecelerini görmeye güç yetiremez.

46. (66b) مرغ وحشی چو از قفس پرید * باز آوردنش گمان مبرید.

Vahşi bir kuş kafesinden uçarsa, onun geri geleceğini sanmayınız.

47. (67b) دام شیطانست دانه لذتهای نفس * مرغ دل را حرص دانه زود در دام افگند.

Dünya şeytanın tuzağıdır, nefsin lezzetleri de o tuzağın daneleridir. Gönül kuşu için hırs, onu çarçabuk tuzağa düşüren bir dane oldu.

48. (70b)⁴⁴ (G, 05.12.2021). ای دوست میان ما جدایی تا کی * چون من توأم این تویی و مایی تا کی.

با غیرت تو مجال گیری چو نمائد * پس در نظر این غیر نمای تا کی

Ey dost, bizim aramızdaki ayrılık ne vakte kadar... Mademki ben senim, o hâlde bu senlik ve bizlik ne vakte kadar... Senin gayretin ile başkalarının gücü görünmektedir, öyleyse, görünüşteki bu ayrılık ne vakte kadar... (Lâmiî Çelebi, 1289, s. 589)

49. (70b) تاتویی در میانه خالی نیست * چهره وحدت از نقاب شکی.

گر حجاب خودی بر اندازی * عشق و معشوق و عاشقیست یکی

Senin varlığın aradan kalkmayınca, vahdet yüzü peçesinden çıkamaz. Eğer varlık perdesi kalkarsa; aşk, maşuk ve âşık bir olur. (Lâmiî Çelebi, 1289, s. 536-537)

³⁸ Hâfız-ı Şîrâzî, *Dîvân*, 239. Gazel.

³⁹ Sa'ûdî-i Şîrâzî, *Mevâ'iz*, 12. Kasîde.

⁴⁰ Hâfız-ı Şîrâzî: هوش دار:خوش باش

⁴¹ Hâfız-ı Şîrâzî, *Dîvân*, 230. Gazel.

⁴² Sa'ûdî-i Şîrâzî, *Mevâ'iz*, 42. Kasîde.

⁴³ Bu ifade, "Ölçüsünün dışına adım atmaz." yahut "Ayağını yorganına göre uzatır." anlamlarına sahiptir.

⁴⁴ Rızâ Kulu Hân Hidâyet, *Tezkire-i Riyâzü'l-'Ârifîn*, 2. Ravza, 62. Bölüm.

50. (77b)⁴⁵ از تو بتو گر نگریم چه کنم * پیش که روم قصه بدست که دهم.

Eğer senden yine sana kaçmazsam; ne yaparım, kimin yanına giderim, hikâyeyi kime anlatırım?

51. (85a) میان جان الف ز ان راست پیوست * که اندر صورت او را راستی هست.

Canın ortasındaki elif harfi, doğruluğundan dolayı bağlandı, çünkü onun sûretinde doğruluk vardır.

52. (85b) مر از باده هودست گیر و بیخود کن * که سر گرانیء خواجه بسوره هودست.

Hûd Sûresi'nin bâdesi beni tuttu ve kendimden geçirdi. Zira Peygamber Efendimiz (S.A.V.)'in başını ağartan ayet de Hûd Sûresi'ndendir.⁴⁶

53. (86a)⁴⁷ (G, 24.01.2022). در خانه غم بودن از همت دون باشد * اندر دل دون همت اسرار تو چون باشد.

بر هر چه همی لرزی می‌دان که همان ارزی * ز ان روی دل عاشق از عرش فزون باشد

Gam evinde kalmak, himmetin aşağılığındandır, himmeti aşağılık olan bir gönülde senin sırların ne arar? Her neyin üstüne titremekteysen, bil ki, senin kıymetin odur. İşte o sebeptendir ki, âşğın gönlü arştan yücedir. (Gölpınarlı, 1992a, C. II, s.46)

54. (88b) تویی حجاب خود ار نه ز دوست خالی نیست * بهر جهت که نمی روی از نشیب و فراز.

Sen, kendi örtünün içinde dosttan ayrı değilsin; O'ndan ayrı, yukarı veya aşağı hiçbir yöne gidemezsin...

55. (88b)⁴⁸ (G, 24.01.2022). ای دل ار چند در سفر خطرست * کس⁴⁸ سفر بی خطری کجا یابد.

باز گر آشیان بیرون نپرد * بر شکاری ظفر کجا یابد

وانکه در بحر غوطه می نخورد * سلك در و گهر کجا یابد

Ey gönül; yolculukta pek çok tehlike bulunmasına rağmen, tehlikesiz yolculuk eden nerede bulunur (yoktur). Avcı kuş, yuvasından dışarı çıkmadığı müddetçe avını nasıl yakalayabilir? Denizin derinliklerine dalmayan birisi inci ve cevher tanelerini nasıl elde edebilir?

56. (88b) هر کس که سفر کرد پسندیده شود * و ز عین کمال نور هر دیده شود.

پاکیزه تر از آب نباشد هرگز * هر جا که کند مقام گندیده شود

Sefere çıkan kişi takdir edilir, o, olgun kişilerin gözünün nurudur. Sudan daha temiz bir şey yoktur, fakat o da bir yerde hareketsiz kaldığı zaman kokar. (Bülbül, 2009, s. 328)

57. (92a)⁵⁰ (N, 05.02.2022). همه عالم پرست ازین دلدار * لیس فی الذار غیره دیار.

نیست پوشیده آفتاب رخس * دیده جوی در خور دیدار

از خودی خودت کنار گیر * تا ببینی نگار خود بکنار

چون تو از خویشتن فنا گشتی * گشت عالم پر از تجلی یار

Bütün âlem sevgili ile doludur. Evde (cihanda), ondan (sevgiliden) gayrı kimse yoktur. Onun yanağının güneşi, örtülü değildir. Onun didarının parlaklığını görebilmek için,

⁴⁵ Bu beyit, eserin 138b sayfasında da "beyt" başlığıyla aynen tekrar edilmiştir.

⁴⁶ "Emrolunduğun gibi dosdoğru ol!" (Hûd, 11/112) ayeti nazil olduğunda, Hz. Peygamber (S.A.V.), "Hûd, Vâkı'a, 'Amme yetesâ'elûn (Nebe') ve İze's-şemsü küvvirrat (Tekvîr) sûreleri benim saçlarımı ağarttı." buyurmuştur. (Hâkim en-Nisâbûrî, El-Müstedrek 'Ale's-Sahûhayn, 5/190) Beyitte bu hadîs-i şerîfe telmihte bulunulmuştur.

⁴⁷ Mevlânâ, *Dîvân-ı Kebîr*, 609. Gazel.

⁴⁸ Hacı Pîrî Efendi: خطر بی سفر: سفر بی خطری

⁴⁹ İbn Yemîn, *Dîvân*, 205. Kıt'a.

⁵⁰ Hallâc-ı Mansûr, *Dîvân*, 2. Tercî'-i Bend.

(basiret sahibi) bir göz ara. Kendi benliğinden kurtul ki, sevgilini yanında göresin. Sen kendi benliğinden geçtiğinde, bütün âlem sevgilinin tecellisi ile dolar.

58. (97b) چون آن سرو گل چهره می آیدم * در و نیست چیزی که خوش نایدم.

O gül yüzlü servi bana geldiği zaman, onda hoşuma gitmeyen hiçbir bir şey yoktur.

59. (97b)⁵¹ (G, 29.01.2022). گر دلت بشکست دلبر مستی افزون کن کمال * کز شکست جام مجنون قصد لیلی دیگرست.

Ey Kemal; eğer sevgili bir cefasıyla senin gönlünü kırarsa, sarhoşluğu artır (görmezden gel). Zira Leyla'nın, Mecnun'un kadehini kırmaktan maksadı sanıldığından başkadır/farklıdır.

60. (98a)⁵² (G, 05.02.2022). اوست عاشق اوست معشوق او ست عشق * کیستی تو چون همه یار آمدست.

Âşık odur, maşuk odur, aşk odur... Sen kimsin ki, herkes ve her şey o/sevgili oldu.

61. (99b)⁵⁴ (G, 20.01.2022). نظر کن چو سوافار داری بدست * نه آنکه که پرتاب کردی ز شست.

Ok yayda iken bak (kontrol et), onu fırlattıktan (elinden çıktıktan) sonra değil... (Kırlangıç, 2012, s. 28)

62. (100b) صمت و جوع و سهر و عزلت و ذکر بدوام * ناتمامان جهان را بکند کار تمام.

Susmak, aç kalmak, seher vaktinde uyanık olmak, uzlet ve sürekli zikir, dünyanın eksik işlerini tamamlar.

63. (102b) نسبت فعل و اقتدار بما * هم از ان روی گشت گویا شد.

Bizim fiil ve iktidarımız aslen O'nun katından gelmektedir fakat bizimmiş gibi görünmektedir...

64. (104b)⁵⁵ (G, 22.02.2022). طوطی و طوطی بچه قند بصد ناز خوری * از شکرستان ازل آمده باز پیری.

ای طبرستان ابد وای شکرستان احد * هم طرب اندر طربی هم شکر اندر شکر

Sen bir tûtî kuşu (papağan) ve yüzlerce naz ile şekerler yiyen bir papağan yavrususun. Ezel şekerliğinden gelmişsin ve tekrar uçup oraya gideceksin. Ey ebed Taberistan'ı ve ey vahdet şekeristânı! Sen hem neş'e içinde neş'esin ve hem şeker içinde şekersin... (Gölpınarlı, 1992b, C. VII, s. 217-218)

65. (104b)⁵⁶ (G, 22.02.2022). مرغ دلم باز پریدن گرفت * طوطی جان قند میزدن گرفت.

Gönül kuşum yeniden uçmaya başladı, can papağanı şekerin tadını almaya başladı. (Gölpınarlı, 1992b, C.V, s. 23)

66. (104b)⁵⁷ (G, 23.02.2022). آه کان طوطی جان بی شکرستان چه کند * آه کان بلبل دل بی گل و بستان چه کند.

Ah, o gönül papağanı, şeker kamışlığından ayrı, ne hâllere düşer? Ah, o can bülbülü, bağırsız bahçesiz ne yapar? (Gölpınarlı, 1992b, C. VII, s. 321)

67. (108a) در هر آینه روی دیگرگون * می نماید جمال او هر دم.

Her aynada, her zaman farklı sûretler belirse de, O'nun cemalinden gayrısı görünmez.

⁵¹ Kemâl-i Hocendî, *Dîvân*, 202. Gazel.

⁵² Ferîdüddîn-i Attâr: عاشق او و عشق او معشوقه اوست: اوست عاشق اوست معشوق او ست عشق

⁵³ Ferîdüddîn-i Attâr, *Dîvân*, 46. Gazel. İlk mısra, 75. beytin de ilk mısraı olarak tekrar edilmiştir.

⁵⁴ Sa'dî-i Şîrâzî, *Bostân*, 1. Bâb, 2. Bölüm.

⁵⁵ Mevlânâ, *Dîvân-ı Kebîr*, 2462. Gazel.

⁵⁶ Mevlânâ, *Dîvân-ı Kebîr*, 509. Gazel.

⁵⁷ Mevlânâ: آه کان بلبل جان بی گل و بستان چه کند * آه کان طوطی دل بی شکرستان چه کند

⁵⁸ Mevlânâ, *Dîvân-ı Kebîr*, 788. Gazel.

68. (110a)⁵⁹ (G, 06.01.2022). دل و جانم به تو مشغول و نظر در چپ و راست * تا ندانند رقیبان که تو جانان منی.

Gönlüm, canım ve sağda solda (her taraftaki) nazarım hep seninle meşguldür, fakat rakipler (gözetleyiciler) senin benim cananım olduğunu bilmezler.

69. (110a)⁶⁰ (G, 24.01.2022). در خود و در زره چو نهان شد عجزه * گوید که صف در صف بیکار امجدیم.

از کز و فرّ او همه دانند کو زنت * ما چون غلط کنیم که در نور احمدیم

Bir acûze, zırh ve miğfer giyerek kendini saklamış ve ben safları yaran güçlü kuvvetli, şanlı bir savaşçıyım, demektedir. O istediği kadar savaşsın, herkes onun yaşlı bir kadın olduğunu bilir. Biz nasıl yanılırız ki, Ahmed (S.A.V.)'in nuruna gark olmuşuz. (Gölpınarlı, 1992a, C. II, s. 79)

70. (110b)⁶¹(G, 04.01.2022). حجاب طلعت جانان تویی تست ای نادان * حجاب از پیش برخیزد تو از خود شوی یکتا.

زهی حیرت که ای عاشق بصورت دوری از معنی * زهی حسرت که ای تشنه بکف محجوبی از دریا

سحاب از پیش دور افکن اگر خورشید میجویی * صدف بشکاف تا یابی نشان لؤلؤ لالا

Ey nâdân, sevgilinin güzelliğinin perdesi sensin. Eğer sen kendi özünle bir olursan, önündeki perdeyi kaldırırsın. Ey âşık, manada bir olanın sûrette uzaklığı ne hayret edilecek bir şeydir... Ey suya hasret kalmış kişi; bu nasıl bir hasrettir ki, deryayı elinle perdelemektesin... Eğer sen güneşi ararsan, bulut önünden çekilir. Sedefi yar (ikiye ayır) ki, kıymetli bir inci tanesinden bir iz bulasın...

71. (112b)⁶² (G, 23.01.2022). غیرتش غیر در جهان بگذاشت * لاجرم عین جمله اشیا شد.

Onun gayreti, bütün cihandaki gayrılarının (ondan başkasının hepsinin) gayretini aştı. Öyle ki, her şey aynı oldu (zorluk diye bir şey kalmadı)...

72. (113a)⁶³ (G, 07.12.2021). نقش خود را برتراش او را باش * تا شود جمله جهان یک شی.

Kendi nakşını onun nakşı üzerine (onun nakşına göre) yont (terbiye et); tâ ki, bütün cihan tek şeyden ibaret olsun...

73. (113a) ز عشق روی گل بلبل نکردی ناله و غلغل * اگر اندر نهاد گل ندیدی نکهت بویت.

Bülbül; şayet gülün yaratılışında senin rayihanı hissetmeseydi, gülün yüzünün aşkıdan feryad u figan etmezdi.

74. (113b)⁶⁴ (G, 26.02.2022). عرفات عشق بازان سر کوی یار باشد * بطواف کعبه زین در نرم که عار باشد.

Âşıkların Arafat'ı, yârin mahallesinin başı olur. Kâbe'yi tavaf etmek için bu kapıdan gitmem, zira böyle yaparsam, ayıp olur.

75. (114b)⁶⁵ (G, 05.02.2022). اوست عاشق اوست معشوق اوست عشق * کیستم من چون همه یار آمدست.

آینه اندر برابر داشته است * تا که بر خود عاشق زار آمدست

Âşık odur, maşuk odur, aşk odur. Bütün sevgililer geldiğine göre, ben kimim? İnleyen âşık kendine gelsin diye karşısına ayna konulmuştur.

76. (117b)⁶⁶ تا در بند اظهار هنری * مبتلائی قید هر بیخبری

⁵⁹ Sa' dî-i Şîrâzî, *Dîvân*, 607. Gazel.

⁶⁰ Mevlânâ, *Dîvân-ı Kebîr*, 1705. Gazel.

⁶¹ Hüseyin-i Hârezmî, *Dîvân*, 6. Gazel.

⁶² Fahreddîn-i Irâkî, *Dîvân*, 2. Tercî-i Bend.

⁶³ Evhadüddîn-i Merâgî, *Dîvân*, 2. Tercî-i Bend.

⁶⁴ Kemâl-i Hocendî, *Gazeliyyât*, 466. Gazel.

⁶⁵ Ferîdüddîn-i Attâr, *Dîvân*, 46. Gazel.

⁶⁶ Müellif tarafından Acem fâzıllarına atfedilen bir beyittir.

Şayet sen hüner göstermek niyetinde olursan, pek çok gafilin tuzağına düşersin.

77. (123b) بوی نانی که شنیدی بهمان بوی برو * که همان بوی بگوید که ترا خود نان چيست

Ekmeğin kokusunu duyduğun zaman o kokuya doğru git, zira o koku sana ekmeğin mahiyetini söyler.

78. (123b)⁶⁷ (N, 05.02.2022). از گلستان وصل نسیمی شمیده ایم * دامن گرفته بر اثر آن دویده ایم

بی بدرقه بگویی وصالش گذشته ایم * بی واسطه بحضرت خاصش رسیده ایم

Gül bahçesinden nesime (tatlı, ılık esintiye) kavuşma kokusunu aldık, onun eteğine tutunarak peşinden koştuk, onun vuslat köyünden kılavuzsuz bir şekilde geçtik ve arada bir vasita olmaksızın onun has kulunun huzuruna vardık.

79. (124b) بار امانت تو ز سرکنی فر و هلم * گر نام من ظلوم نهند و لقب جهول

Şayet bana çok cahil ve çok zalim namını verdilerse, senin emanet yükünü başımdan aşağı indiririm.⁶⁸

80. (124b)⁶⁹ (N, 19.02.2022). دل نادان من امانت عشق * هم به پشتی آن کرم برداشت

Benim cahil gönlüm aşk emanetini o ufacak meyve kurdunun sırtından aldı.

81. (126b) زهر محض است انکه باشد بی وفا * هب لنا یا ربنا نعم الوفا

Vefâsız olan her şey, zehrin ta kendisidir. "Rabbimiz bize yardım et" demek, ne güzel vefâdır.⁷⁰

82. (126b) هر انکه معدن فضل است و مقتدای بشر * چون خطّ عشق ندارد نگویمش انسان

Bir kişi aşk çizgisinin dışındaysa, fazilet madeni yahut insanların önderi olsa dahi, ben ona insan demem.

83. (129a)⁷¹ (G, 23.02.2022). کدام دانه فرورفت در زمین که نرست * چرا به دانۀ انسانیت این گمان باشد

Hangi tohum, yere ekildi de bitmedi? (Öyleyse) ne için insan tohumundan şüpheye düşüyorsun? (Gölpınarlı, 1992b, C. III, s. 169)

84. (129a)⁷³ (G, 23.02.2022). درخت سبزه بر آید ز خاک و⁷² میگوید * که خواجه هر چه بکاری ترا همان روید

Topraktan yetişen yeşil ağaç; ey hâce (efendi), ne ekersen onu biçersin, der.

85. (130b) چشمت ضعیف می شود از فرص آفتاب * صد همچون آفتاب خجل از لقای تو

Senin gözü, güneşin yuvarlağından (kursundan) dolayı zayıflamaktayken, güneş gibi yüzlercesi senin yüzüne bakmaktan hayâ eder.

86. (133b)⁷⁴ (G, 06.01.2022). هر که آید گو بیا و هر چه گوید گو بگو * کبر و ناز و حاجب و دربان درین درگاه نیست

Her kim gelirse, "gel", de; her ne söylerse, "söyle", de. Bu dergâhta; kibir, naz, utanma, perdecı ve kapıcı yoktur. (Gölpınarlı, 1992a, s. 90)

⁶⁷ Hâkânî-i Şîrvânî, *Dîvân*, 271. Gazel.

⁶⁸ Bu ifade, Ahzâb Sûresi'nin 72. ayetine telmih vardır: "Biz o emaneti göklere, yere ve dağlara arz ettik, onlar, onu yüklenmeye yanaşmadılar, ondan korktular da onu insan yükledi. O gerçekten çok zalim, çok cahildir."

⁶⁹ Evhadüddîn-i Merâgî, *Dîvân*, Tercî'-i Bend.

⁷⁰ "Heb lenâ yâ Rabbenâ" ibaresinde nâkıs ayet iktibası vardır. Bu ibare; "Rabbimiz, bize ihsan et..." manasına, Furkân, 25/74 ve Âl-i İmrân, 3/9 ayetlerinde geçmektedir.

⁷¹ Mevlânâ, *Dîvân-ı Kebîr*, 911. Gazel.

⁷² Mevlânâ: این گوید: میگوید

⁷³ Mevlânâ, *Dîvân-ı Kebîr*, 916. Gazel.

⁷⁴ Hâfız-ı Şîrâzî, *Dîvân*, 71. Gazel.

87. بامید انکه روزی نظر کنی بحالم * اگر از غم تو دردی بدلم رسد ننالم. (135b)

Şayet gönlüme senin derdinden dolayı bir keder erişirse, (belki) bir gün hâlîme nazar edersin ümidiyle, inlemem.

88. خوشا قطره که دریا رضا جوی اوست * حبّذا ذره که مهر رخشان ثنا گوی اوست. (138b)

Onun rızasını arayan deryanın damlası ne güzel bir damladır... Onun methini söyleyen parlak güneşin zerresi ne güzel bir zerredir...

89. ای دل جهاندیشیده در عذر این تقصیرها*زان سوی او چندین وفا زین سوی من چندین جفا. (139a)

زان سوی او چندین کرم زین سوی خلاف بیش و کم * زان سوی او چندین نعم زین سوی من چندین خطا

75 (G, 31.01.2022).

Ey gönül, bu kusurların bahanesi hakkında ne düşünüyorsun? Onun tarafından bu kadar vefa, benim tarafımdan bu kadar cefa... Onun tarafından bu kadar cömertlik mukabilinde bu taraftan böylesine noksanlık... Onun tarafından bu kadar nimetler gelmekteyken benim tarafımdan bu kadar hatalar ortaya çıkmakta... (Gölpınarlı, 1992b, C. I, s. 20)

90. ندارم هیچ گونه توشه راه * بجز لا تقنطوا من رحمة الله. (139a)

“Allah’ın rahmetinden ümidinizi kesmeyiniz!”⁷⁶ ayetinin müjdesinden başka, hiçbir yol azığına sahip değilim.

91. آن کو از اینجا زر برد با دلبر دیگر خورد * تو کز نشین و راست گو از چه باشد از خری. (141a)⁷⁸ (G, 06.01.2022).

Eğri otur da doğru söyle ki; buradan altın alıp götürün ve onu başka bir dilber (gönül götürün sevgili) ile harcayan kişi, eşeklikten başka ne yapmıştır? (Gölpınarlı, 1992b, C. II, s. 192).

92. دیده متاع قلب مرا صد عیب * وانگه روزی لطف تو خریدار آمده. (141b)⁷⁹ (N, 06.03.2022)., (G, 06.03.2022).

دیده متاع قلب مرا صد عیب * وانگه روزی لطف تو خریدار آمده

Ey kalbi kırık kişi; sana faydalı bir iş (şifa) geldi, senin yarana, gönül açıcı bir merhem geldi. Senin ihsanının alıcı olduğu bir günde, benim için, kalp (sahte) malı gören göz yüzlerce ayıp vesilesidir.

93. هر کرا زاغ رهنما باشد * منزلش وادی بلا باشد. (143a)

Her kimin rehberi karga olursa, onun menzili bela vadisi olur.

94. هیچ روشن دلی درین عالم * روز شادی ندیدی بی شب غم. (143b)

Gönlü aydın olan hiçbir kimse, bu âlemde, gamsız bir gecesi olan mutlu bir gün görmedi.

95. علم و تقوی سر به سر دعویست معنی دیگر است * مرد معنی دیگر و میدان دعوی دیگر است. (144b)⁸⁰ (G, 29.01.2022).

İlim ve takva (sözleri), baştanbaşa kupkuru bir iddiadır. Mana insanı başkadır, dava meydanı başkadır.

⁷⁵ Mevlânâ, *Dîvân-ı Kebîr*, 3. Gazel.

⁷⁶ Beyitte; “De ki De ki: “Ey haddi aşarak nefislerine karşı israf etmiş olan kullarım! Allah’ın rahmetinden ümid kesmeyin. Çünkü Allah, bütün günahları bağışlar. Şüphesiz ki O, çok bağışlayıcıdır, çok merhamet edicidir.” (Zümer, 39/53) ayetinden nâkıs iktibas yapılmıştır.

⁷⁷ Mevlânâ: کس : کو

⁷⁸ Mevlânâ, *Dîvân-ı Kebîr*, 2429. Gazel.

⁷⁹ İlk beyit: Hallâc-ı Mansûr, *Dîvân*, 213. Gazel. İkinci beyit: Hüseyin-i Hârezmî, *Dîvân*, 214. Gazel. Aynı manzume, 8a’da “şiir” başlığı altında yer almaktadır.

⁸⁰ Kemâl-i Hocendî, *Gazeliyyât*, 202. Gazel.

96. (145a) ای دل تو دمی طالب غفران نشدی * و ز خوی بدت هیچ پشیمان نشدی

صوفی و فقیه و واعظ و دانشمند * این جمله شدی لیک مسلمان نشدی

Ey gönül; sen bir an dahi mağfîret talibi olmadın, kötü huylarından hiç pişman olmadın... Sûfî, fakih, vâiz ve âlim oldun fakat hiçbir zaman (hakiki) Müslüman olmadın!..

97. (145b)⁸² (G, 10.02.2022). سریر فقر تورا⁸¹ برکشد بتاج رضا * تو سر بجیب هوس درکشیده اینست خطا

سریست قیمت آن تاج اگر سرش داری * به من یزید چنین تاج سر بیار بها

Sana, fakirlik tahtı rıza tacıyla birlikte açıldı. Sen ise, (hâlâ) heves kıyısında (oyalanmakta)sın. Bu, (büyük bir) hatadır. Bu tâcın kıymetini ancak (onu taşıyabilecek kıymetteki) bir başa sahip olanlar anlar. Şayet senin bu baş tacından daha kıymetli bir şeyin varsa, onu bana getir!..

98. (145b) بسان صبح که چیزی ندارد کاذب بود * چو قرص زر بکف آورد صادقش خوانند

Fecr-i kâzib gibi, hiçbir şeye sahip değildi, yalancıydı. Ne zaman ki, altın gibi sapsarı yuvarlağı (kursu) ortaya çıktı, sadakati anlaşıldı.

99. (149a) آن کریمی تو که از غایت لطف و کرم * پیش تو ذکر گنه سرّ جنایت باشد

Sen öyle cömertsin ki; senin lütuf ve kereminin çokluğundan dolayı, huzurunda günahı hatırlamak büyük bir kabahat olur.

100. (150b)⁸³ (G, 07.12.2021). آفتابی در هزاران آبیگینه تافته * پس برنگ هریکی تابی عیان انداخته

Güneş, binlerce camın (saydam cismin) üzerinde parlamaktadır fakat onların her birinin üzerinde kendi hakiki renklerini ortaya çıkarmaktadır.

101. (151a) گر مراد خیوش خواهی نامرادی پیشه کن * من مراد خیوش را در نامرادی یافتم

Eğer muradına ermek dilerse, isteksizliği (nefsin arzularından kurtulmayı) meslek edin. Zira ben, murada erişmenin yolunu nefsin arzularından kurtulmakta buldum.

102. (151b) از سمّ اسبش نشانی یافتم رفتم زی * گفت سلمان نعل این دیگرگونه بسته اند

Atın toynağından bir işaret gördüm, onun peşinden gittim. Selman dedi ki; bu atın nalı başka türlü (görülmedik) bağlanmıştı.

103. (152b) منکر بدان که ذره بصورت محقرست * انرا نگر که در بر او مهرانورست

گر شب بصورتست سیه هیچ پاک نیست * چون در پناه بدر منیرست

Ey inkârcı; bil ki, zerre görünüşte hakirdir. Fakat ona dikkatlice bakarsan, onun üzerinde güneşin parıltısını görürsün. Gerçi gece; görünüş itibariyle siyahtır, hiçbir aydınlığı yoktur, fakat parlak ay (dolunay) onun himayesindedir.

104. (155b)⁸⁴ (G, 11.03.2022). سالها باید که تا یک سنگ اصلی ز آفتاب * لعل کردد در بدخشان یا عقیق اندر یمن

Asil bir taşın, güneşin tesiriyle, Bedahşan la'line yahut Yemen akikine dönüşmesi için yıllar geçmesi gerekir.

105. (155b)⁸⁵ (G, 06.01.2022). خاک مشرق شنیده ام که کنند * در چهل سال کاسه چینی

صد بروزی کنند در شیراز * لاجرم قیمتش را می بینی

⁸¹ سرکشد: برکشد: Hâkânî-i Şîrvânî.

⁸² Hâkânî-i Şîrvânî, *Dîvân*, 4. Kasîde.

⁸³ Fahreddîn-i Irâkî, *Dîvân*, 20. Kasîde.

⁸⁴ Hakîm Senâ'î, *Dîvân*, 134. Kasîde.

⁸⁵ Sa' dî-i Şîrâzî, *Gülîstân*, 8. Bâb, 33. Hikâye.

İşittim ki; Maşrık toprağında, kırk yılda bir Çin kâsesi (porselen) yapılmış. Şüphesiz ki; sen kıymetini anlarsan, Şiraz' da (o kâselerden) yüz tanesi yapılmaktadır.

106. مبتلا شوند * بی عقل مردمان که بد و مبتلا شوند (159b)⁸⁶ (G, 06.01.2022).

Bu dünya malı, gönül aldatan (kandırıcı/yanıltıcı) bir oyuncaktır. Ona müptela olan insanlar ise, ancak akılsızlardır.

107. بود مال دنیا چو آن سبزه زار * که بس تازه بینی بفصل بهار (159b)

چو بر وی ورد شد باد خزان * یکی برک سبزی نیاتی از ان

Dünya malı o yeşil bahçe gibidir ki; sen onu, bahar mevsiminin gelişiyile birlikte taptaze (canlanmış) görürsün. O bahçenin üzerinde sonbahar rüzgârı estiği zaman, ondan bir tanecik yeşil bitki yaprağı bulup getiremezsin.

108. هش دار عنان کشیده رو که آخر کار * بر مرکب چوبین ز جهان خواهی رفت (160a)

Şayet işin sonunda bu cihandan tahta atın sırtında (iyi bir şekilde, huzurla) gitmek dilersen; dikkatli ol ve bu dizgini boşalmış atın dizginlerini eline al (kontrol altında tut)!..

109. هر صدفی را گهری داده اند * هر شجری را ثمری داده اند (162a)

Her sedefe bir inci vermişler, her ağaca bir meyve vermişler.

110. تجلی حق ناگاه آید * اما بر دل آگاه آید (163a)

Hakkın tecellisi ansızın geldi, fakat (sadece) uyanık gönüllere geldi.⁸⁷

111. پنداشت مرايي که عملهاش نکوست * مغزی که بود خلاصه کار دروست (166a)

چون پرده ز روی کار برداشته است * بر خلق عیان شد که نبود آلا پوست

Münafık (riyakâr); amellerini iyi ve güzel zannetti, onları, doğru işlerin özü zannetti. İşin üstünden perde kalktığına (gerçekler ortaya çıktığında), onun deriden (kabuktan, içindekini saklayan bir kılıftan) başka bir şey olmadığı herkese göründü.

112. در کار تو برداشته ام از همه کار * آن کار کسی نیست که کار دارد (169b)

Senin işin için, bütün işlerden geçtim (hepsini bıraktım). Bu iş, başka bir işi olanın işi değildir.

113. نیست را کعبه و کنشست یکیست * سایه را دوزخ و بهشت یکیست (170a)⁸⁸ (G, 11.03.2022).

Varlık taslamayanın nezdinde Kâbe ve kilise aynıdır, gölge için ise cehennem ve cennet aynıdır.

114. کار بدل آگاهست نه بدستار کلاه هست * بیدار باش که کاروان بر راهست (170a)

İş, uyanık gönül iledir, sarık ve külâh ile değildir. Uyan ki, kervan yola çıktı!

115. هر کجا داغ⁸⁹ کردند فرمود * گر تو مرهم نهی ندارد سود (171b)⁹¹ (G, 06.01.2022).

Senin her neren dağlandıysa (yaran nerede ise) söyle de, (bir çare erişsin). Eğer sen (o yaraya) kendin merhem koyarsan faydası olmaz.

⁸⁶ Emîr Hüsrev-i Dihlevî, *Dîvân*, 1034. Gazel. Beyitte; "Dünya hayatı, aldatıcı bir metadan başka bir şey değildir." (Âl-i İmrân, 3/185) "Biliniz ki; dünya hayatı, bir oyun, bir eğlence, bir gösteriş, aranızda bir övünme, mal ve evlâta bir çokluk yarışından ibarettir..." (Hadîd, 57/20) ayetlerine telmih vardır.

⁸⁷ Bu ibare, metne göre, Hâce Abdullâh-ı Ensârî'ye aittir. Tarafımızdan kaynak tespiti yapılamamıştır.

⁸⁸ Hakîm Senâyi, *Hadîkatü'l-Hakîka ve Şer'atü't-Tarîka*, 1. Bâb, Tevhîd.

⁸⁹ Rızâ Kulu Hân Hidâyet: بایست: کردندت

⁹⁰ Rızâ Kulu Hân Hidâyet: چون: گر

⁹¹ Rızâ Kulu Hân Hidâyet, *Tezkire-i Riyâzü'l-Ârifîn*, 2. Ravza, 45. Bölüm.

III. Şiirler

Metinde Hacı Pîrî Efendi'nin "şiir" olarak adlandırdığı 45 Farsça manzume vardır:

1. (5a) اگر بایدت کشف اسرار جان * قل الروح من امر ربی بخوان

دلا دیده بگشا ببین اصل خویش * پس انکه بجو دولت وصل خویش

غم وصلت ار نیست ای مرد دین * بجو اولا دیده اصل بین

که باز دانی که اصل تو کیست * دراین خاکدان بودند بهر چيست

از آن بسته فرقتند این فرق * که دورند از مجمع جمع حق

Eğer sana canın sırrını keşfetmek lazımsa, "De ki, ruh Rabbimin emrindedir..."⁹² ayetini oku. Ey gönül, gözünü aç ve kendi aslını gör. Ondan sonra, kendine kavuşma devletini (bahtını) ara. Ey din adamı (sûret-perest, zahit); şayet (sende Rabbine) kavuşma derdi yoksa evvela (o derde kavuşmak için) aslı (özü) gören bir göz ara. Böylelikle; aslının kim olduğunu yeniden öğrenirsin, bu toprak bedene niçin büründüğünü (bu dünyada niçin bulunduğunu), Cenâb-ı Hakk'ın meclisinden (elest bezminden) uzak olan bu ayrılığın bütün ayrılıkları bir araya getirdiğini anlarsın.

2. (5b)⁹³ (N, 16.01.2022). بیاد او بود دوزخ مرا خوشتر ز صد جنت * ولی دور از جمال او چو دوزخ جنة الماوی

Cehennem, onu hatırladığım zaman, bana yüz cennetten daha hoş gelir. Fakat onun cemalinden uzak kalacak olursam, Me'vâ cenneti benim için cehennem gibi olur.

3. (5b) آنان که ربوده الست اند * از عهد الست باز مستند

در منزل درد بسته پایند * در دادن جان گشاده دستند

تا شربت بیخودی چشیدند * از بیم و امید باز رستند

فانی ز خود و بدوست باقی * این طرفه که نیستند و هستند

این طایفه اند اهل توحید * باقی همه خویشتن پرست اند

Elest bezminde gönüllerini (Hakk'a) kapıranlar (Cenâb-ı Hakk'ın zatına âşık olanlar), "elest" sözünden beri sarhoşurlar. Onların ayakları dert menziline bağlıdır, can vermede elleri açıktır (çok cömerttirler). Kendinden geçme şerbetini tattıklarından beri korkudan da ümitten de kurtulmuşlardır. Kendilerinden fânî ve dost ile bâkî olmuşlardır. Şaşılacak şey budur ki; hem yokturlar, hem vardılar (önce yok olmuş, sonra var olmuşlardır). Bu taife; tevhit ehlidir, hepsi (Cenâb-ı Hakk'ın has) kuludur ve bâkîdirler.

4. (5b) از باغ بوی نافع تاتار می رسد * یعنی نسیم طره دلدار میرسد

بوی بنفشه و گل و نسرين و سنبلست * یا خود نسیم طبله عطار می رسد

Bahçeden Tatar miskininin kokusu geliyor, gönül sahibinin (sevgilini) kıvrım kıvrım saçının latif esintisi geliyor. Bu koku; menekşe, gül, yaban gülü ve sümbül kokularının karışımıdır yahut güzel koku satıcısının tezgâhının hoş esintisi geliyor.

5. (6a) سینه پرداختم از هر چه تمنای تو نیست * کارم اکنون بجر اندیشه سودای تو نیست

Sinemi, senin gayrın olan her şeyden arındırarak cilaladım (parlattım). Şimdi işim, ancak senin sevdandır ve senin düşüncendir, gayrısı değildir.

6. (6a)⁹⁴ (G, 16.01.2022). سنگ مزن بر طرف کارگه شیشه گری * زخم مزن بر جگر خسته و خسته جگری

⁹² Beyitte; "Sana ruh hakkında soru sorarlar. De ki: 'Ruh Rabbimin emrindedir ve size pek az bilgi verilmiştir.'" (İsrâ, 17/85) ayetinden nakis iktibas yapılmıştır.

⁹³ Hüseyin-i Hârezmî, *Dîvân*, 7. Gazel.

⁹⁴ Mevlânâ, *Dîvân-ı Kebîr*, 2458. Gazel. Bu beyit, 37. şiirin ilk beyti olarak da aynen tekrar edilmiştir.

پیش ز زندان جهان با تو بدم من همگی * کاش برین دامگم هیچ نبودى گذرى
چند بگفتم که خوشم هیچ سفر می‌نروم * این سفر صعب نگر ره ز علا تا بثرى
لطف تو بفریفت مرا گفت برو هیچ مرم * بدرقه باشد کرمم بر تو نباشد خطرى
چون به غریبى بروی فرجه کنی پخته شوی * بازبیاى بوطن باخبرى پرهنرى

Şişe fabrikasına (incinecek yerlere, nazik mekânlara) doğru taş atıp da, ciğeri yaralı olanlara yahut yaralı ciğerlere bir yara da sen açma. Bu dünya zindanından önce daima seninle birlikte idim, keşke bu dünya tuzağına hiç uğramasaydım. Yerimde mutlu olduğumu ve sefere çıkmak istemediğimi defalarca söyledim fakat (yine de) bu zorlu yolculuğa çıktım ve yücelerden aşağılara indim. Senin lütfun bana; korkma, git, benim cömertliğim bu yolculukta sana kılavuz olur ve (böylelikle) hiçbir tehlikeyle karşılaşmazsın, (asıl vatanından uzaklaşıp) gurbete gidersen olgunlaşırsın (hamlıktan kurtulursun), feraha erersin, sonra bilgili (tecrübeli) ve hünerlerle dolu olarak asıl vatanına tekrar dönersin, dedi. Ben de senin lütfuna aldandım (ve bu yolculuğa çıktım). (Gölpınarlı, 1992b, C.VII, s. 220)

7. منگر بهر گدایی که تو خاص از آن مایی * مفروش خویش ارزان که تو بسی گران بهایی. (N, 21.02.2022).

به عصا شکاف دریا که تو موسی زمانی * بدران قباى مه را که ز نور مصطفایی
بستان ز دیو خاتم که تویی بجان سلیمان * بشکن سپاه اختر که تو آفتاب رایی
چو خلیل رو در آتش که تو خالص و دلخوشی * چو خضر خور آب حیوان که تو جوهر بقایی
بکسل ز بی‌اصولان مشنو فریب غولان * که تو از شریف اصلی که تو از بلند جایی

Her gedaya nazar etme ve kendini onlardan sayma, zira sen (onlardan değil), bizdensin ve bizim kıymetlimizsin. Kendini ucuza satma ki, senin değer'in pek yüksektir. Sen; zamanın Mûsâ'sısın (A.S.), denizi ikiye ayır, Mustafa (S.A.V.)'in nûrundanısın, ayın kaftanını yırt. Sen; Süleyman (A.S.)'in ruhundan hissedarsın, şeytandan yüzüğü (geri) al, mademki senin görüşün güneş gibi parlaktır, (o hâlde) yıldız askerlerini kır (bozguna uğrat). Sen; tertemiz ve hoş gönüllüsün, İbrahim (A.S.) gibi ateşe gir(mekten korkma). Sen; bekâ (ölümsüzlük) cevherisin, Hızır (A.S.) gibi âb-ı hayatı iç. Mademki sen şerefli bir mekândan ve yüce bir yerden geldin, (o hâlde bu dünyadaki) usulsüzlerden (kaba insanlardan) kendini kuru ve şeytanların vesveselerini işitme. (Gölpınarlı, 1992b, C. VII, s. 265)

8. قلم⁹⁶ در کش و⁹⁷ دردو گیتی رقم زن * قدم در نه و رهنمایی طلب کن (G, 24.01.2022).

همه درد چشم تو شد هستی تو * شو از نیستی توتیایی طلب کن

Kalemi eline al ve her iki cihanın (da) üstünü çiz; ayağını yere (sağlam) bas ve (kendine) bir rehber ara. Varlığın, senin gözün için ancak dertten ibarettir, yokluktan kendine (şifa verici) bir sürme ara.

9. هر خوشی کان فوت شد از تو مباش اندوهگین * کان بنوع دیگر آید سوی تو می دان بقی (8b)

لطف خود پیدا کند آب باران ناگهان * باز در گلشن در آید سر بر ارد از زمین
گه ز راه آب آید گه ز راه نان و گوشت * گه ز راه شاهد آید گه ز راه اسب و زین

Sende bulunan güzellikler (yok olup) gidince gamlanma! İyi bil ki, onlar başka bir şekilde tekrar sana dönerler. (Bu) lütuf (iyilikler) ansızın yağmur suyu sûretinde kendini gösterir

⁹⁵ Mevlânâ, *Dîvân-ı Kebîr*, 416. Gazel.

⁹⁶ Hâkânî-i Şîrvânî: بر کش: در کش

⁹⁷ Hacı Pîrî Efendi: در-

⁹⁸ Hâkânî-i Şîrvânî, *Dîvân*, 274. Gazel.

de, zeminden tekrar gül bahçesi olarak ortaya çıkar. (Bu lütuflar); bazen su, bazen ekmek ve et yoluyla, bazen bir güzel, bazen de bir binek vasıtası yahut zinet eşyası yoluyla ortaya çıkar (ve sana erişir). (Can, 2015, C. II, s. 416)

10. اي بهزار جان و دلم مست وفای روي تو * خانه دل بیچار حد وقف هوای روی تو. (9a)⁹⁹ (G, 24.01.2022).

رشته جان برون کشم هر مژه سوزنی کنم * دیده بدوزم از جهان مهر وفای روی تو

Ey bin can ve gönülle, yüzünün vefasının mesti (sarhoşu) olduğum! Biçare gönlümün evi, senin yüzünün arzusunun durak yeridir. Can ipliğini sökeyim ve (senin) kirpiklerini iğne yapıp (o iğne ve iplikle) gözümü senin mihr ü vefan ile dünyadan (ayırarak için) dikeyim (kapatayım).

11. سریر فقر تو را ¹⁰⁰برکشد بتاج رضا * تو سر بجیب هوس برکشیده اینست خطا. (9a)¹⁰¹ (G, 10.02.2022).

ترا چو شمع ز سر هر زمان سري روید * سری که در دسر آرد بریندست ¹⁰²روا

Sana, fakirlik tahtı rıza tacıyla birlikte açıldı. Sen ise, (hâlâ) heves kıyısında (oyalanmakta)sın. Bu, (büyük bir) hatadır. Senin, mum gibi, her zaman başından bir baş (daha) çıkar. Bir baş ki; dertten başka bir şey getirmez, onu kesmek uygundur (devadır).

12. چيست عاشق گشتن جز ان کاتش دهد پروانه وار * اولش قرب و میانه سوختن آخر فنا. ¹⁰³(9b)¹⁰⁴ (G, 13.02.2022).

با تو قرب قاب قوسین آنگه افتد عشق را * کز صفات خود ببعد المشرقین افقی جدا

Âşık, pervane gibi kendini ateşe atandan başka nedir (kimdir) ki; (o ateşin) başlangıcı yakınlaşmak, ortası yanmak, sonu ise yok olmaktır. Kendi sıfatlarından iki doğu (doğu ile batı)¹⁰⁵ mesafesince uzaklaşan kişiye, aşk iki yay uzunluğu¹⁰⁶ kadar yaklaşır.

13. بیا ای عشق بی صورت چه صورتهای خوش داری * که من دنگم در آن رنگی که نه سرخست و نه زردی. (10a)¹⁰⁷ (G, 06.01.2022).

Ey tek bir sûrete sığdırılmayan aşk; gel, senin ne hoş sûretlerin var. Ben ise, ne sarı ne de kırmızıyım (ne hamım, ne de tam olgunlaştım), ikisi arasında bir durumda (kaldım). (Gölpınarlı, 1992b, C. V, s. 399)

14. همه جمال تو بینم چو چشم باز کنم * همه شراب تو نوشم چو لب فراز کنم. (10b)¹⁰⁸ (G, 23.02.2022).

حرام دارم با مردمان سخن گفتن * ¹⁰⁹حدیث تو چو بیاید سخن دراز کنم

Gözümü her açtığımda, yalnızca senin cemalini görürüm; ağzımı her açtığımda da, ancak senin şarabını içerim. Senin bahsin geldiğinde sözü çok uzatırım, (bu sebepten), insanlarla konuşmak benim için haramdır. (Gölpınarlı, 1992b, C. III, s. 248)

15. گنت الست و تو بگفتی بلی * شکر بلی چیست کشیدن بلا. (11a)¹¹⁰ (G, 13.02.2022).

سر بلی چیست ¹¹¹که یعنی منم * حلقه زن درگه فقر و فنا

⁹⁹ Hâkânî-i Şîrvânî, *Dîvân*, 1. Tercî'-i Bend. Bu manzumenin ilk beyti, 147b'de "beyit" başlığı altında yer almaktadır.

¹⁰⁰ Hâkânî-i Şîrvânî: سر : بر

¹⁰¹ Hâkânî-i Şîrvânî, *Dîvân*, 4. Kasîde. Bu şiirin ilk beyti 145b'de müstakil beyit olarak geçmektedir.

¹⁰² Hâkânî-i Şîrvânî: دوا : روا

¹⁰³ Hâkânî-i Şîrvânî: نیست عاشق گشتن الا بودندش پروانه وار : چیست عاشق گشتن جز ان کاتش دهد پروانه وار

¹⁰⁴ Hâkânî-i Şîrvânî, *Dîvân*, 1. Kasîde.

¹⁰⁵ Şiirde, "İki doğunun ve iki batının Rabbi'dir." (Rahmân, 55/17) ayetine telmih vardır.

¹⁰⁶ Şiirde, "...iki yay arası kadar yahut daha yakın..." (Necm, 9/53) ayetine telmih vardır.

¹⁰⁷ Mevlânâ, *Dîvân-ı Kebîr*, 11. Tercî'-i Bend.

¹⁰⁸ Mevlânâ, *Dîvân-ı Kebîr*, 1724. Gazel.

¹⁰⁹ Mevlânâ: حدیث تو آید سخن دراز کنم: حدیث تو چو بیاید سخن دراز کنم

¹¹⁰ Mevlânâ, *Divân-ı Kebîr*, 251. Gazel.

¹¹¹ Hacı Pîri Efendi: - که

O "elestü" dedi, sen (ise) "belâ" dedin.¹¹² "Belâ"nın şükürü, zahmet çekmekten (eziyete katlanmaktan) başka nedir? "Belâ"nın sırrı, fakirlik ve yokluk dergâhında (fakr u fena bağı ile bağlanan) oturan benim... (Gölpınarlı, 1992b, C.V, s. 2)

16. سفر کردم به هر شهری دویدم * چو شهر عشق من شهری ندیدم. (11b)¹¹³ (G, 03.01.2022).

ندانستم ز اول قدر آن شهر * ز نادانی بسی غربت کشیدم
میان جان با جان بد مجرد * چو دل بیپر و بیپا می دویدم
از آن باده که لطف و خنده بخشد * چو گل بیحلق و بیلب می چشیدم
ندا آمد ز عشق ای جان سفر کن * که¹¹⁴ من محنت سرایی آفریدم
بس گفتم که من آنجا نخواهم * بسی نالیدم و جامه دریدم
بگفت ای جان برو هر جا که باشی * که من نزدیک چون حبل الوریتم

(Bir) yolculuğa çıktım ve bütün şehirleri dolaştım, fakat aşk şehri gibi bir şehir (daha) görmedim. O şehrin kıymetini ilk başlarda bilemedim ve (bu) cahillik yüzünden gurbetlik çektim. (O şehirde); can ile canın arasında soyut bir varlık olan gönül gibi ayaksız ve kanatsız koşuyordum, ihsan ve gülüş bahşeden gül gibi olan o badeden damaksız ve dudaksız (bir şekilde) içiyordum. Aşk tarafından bana; ey can, benim yarattığım eziyet evine doğru sefer kıl, diye bir nida geldi. Sonra ben, orayı istemem, dedim ve inledim, elbisemi yırttım. (Bana) dedi ki; ey can, nereyi istersen, oraya git. (Ancak bil ki), ben sana şah damarı kadar yakınım¹¹⁵ (Gölpınarlı, 1992b, C.VI, s. 237).

17. بگفتم عذر با دلیر که بیگه بود ترسیدم * جوابم داد کای زیرک بگاہت نیز هم دیدم. (13a)¹¹⁶ (G, 13.02.2022).

بگفتم ای پسندیده چو دیده گیر نادیده * بگفتا ناپسندت را بلطف خود پسندیدم
بگفتم روز بیگاہست و¹¹⁷ بس ره دورست گفتا رو * بمن بنگر بره منگر که من ره را نور دیدم

Gönül götüren sevgiliden (dilberden) özür diledim ve zamansız (akşam, karanlık) olduğu için korktum, dedim. Bana; ey akıllı kişi, ben seni vakit erken (sabah, aydınlık) iken de gördüm, dedi. Ey beğenilmiş (seçkin) kişi, gözünün gördüğünü görmemiş kabul ediver, dedim. Bana; senin beğenmediğini bana bir lütuf olarak kabul ettim, dedi. Vakit zamansız (akşam, karanlık vakti) ve sonra yol da uzak, dedim. Git, bana bak, yola bakma, zira ben o yolda sana göz nuru (ışık) olurum, dedi (Gölpınarlı, 1992b, C.V, s. 448).

18. ریگ ز آب سیر شد من نشدم زهی زهی * لایق خرکمان من نیست درین جهان زهی. (13b)¹¹⁸ (G, 17.01.2022).

بحر کمینہ شربتہم کوه کمینہ لقمہام * من چه نهنگم ای خدا بازگشا مرا رهی

Kum suya kandı (doydu) da ben, nedendir ki, aşk suyuna kanmadım. Bu nasıl bir susuzluktur? Şu dünyada benim kabıma lâyıq (onu dolduracak) bir şey yoktur. Benim içimde; deniz azıcık bir şerbet (içecek), dağ ise ufacık bir lokmadır. Yâ Rab; ben böyle nasıl bir timsahım (ne ile ve nasıl kanacağım), bana bir yol göster!.. (Gölpınarlı, 1992b, C. VII, s. 175).

19. درین ره گر بترک خود¹¹⁹ بگوئی * یقین گردد ترا¹²⁰ که تو تو اوئی. (15a)¹²¹ (G, 13.02.2022).

¹¹² Şiirde, "...Ben sizin Rabbiniz değil miyim? 'Elbette öyle! Tanıklık ederiz' dediler..." (A'râf, 7/172) ayetine telmih vardır.

¹¹³ Mevlânâ, *Dîvân-ı Kebîr*, 1509. Gazel.

¹¹⁴ Hacı Pîrî Efendi: -من-

¹¹⁵ Şiirde; "Andolsun insanı biz yarattık ve nefsinin kendisine fışıldadıklarımı biliriz. Ve biz ona şah damarından daha yakınız." (Kâf, 50/16) ayetine telmih vardır.

¹¹⁶ Mevlânâ, *Dîvân-ı Kebîr*, 1424. Gazel.

¹¹⁷ Hacı Pîrî Efendi: -بس-

¹¹⁸ Mevlânâ, *Dîvân-ı Kebîr*, 2474. Gazel.

¹¹⁹ Hacı Pîrî Efendi: -ب-

سر مویی ز تو تا با تو باقیست * درین ره در ننگی گر چه مویی
چو با دریا گرفتی آشنایی * مجرد شو ز سر برکش دو تویی
دوی را از یکی آنگاه شناسی * که تو دست از دو عالم باز شوی

Şayet bu yolda kendini terk ettiğini söylüyorsan; (kendini bulursun), sen “o”sun ve o “sen”sin yakînine erişirsin. Her ne kadar sen bir saç teli kadar olsan ve bu yola sığmasan da, kıl kadar ince olan sırlar seninle bâkîdir. Mademki deniz ile dost olmak istersin; o hâlde, mücerret ol ve kafandan bu ikiliği çıkar, birlikten ikiliği çıkar, her iki âlemden elini çek, işte o zaman aşına olursun.

20. نیست شو تا هستییت از پی رسد * تا تو هستی هست در تو کی رسد (16a)¹²² (G, 13.02.2022).

تا نگریدی محو¹²³ در دل فنا * کی رسد اثباتت از عز بقا

Yok ol ki, varlığının izine ulaşasın; sen varlık taslarsan, (hakiki) varlık sana nasıl ulaşabilir? Zillet (tevazu) ile kendini yok etmezsen, (mecazi) varlığın bekanın izzetine nasıl ulaşır?

21. چو عشقی که بنیاد او بر هواست * چنین فتنه انگیز و فرمان رواست (16a)¹²⁴ (G, 19.02.2022).

عجب داری از سالکان طریق * که باشند در بحر معنی غریق
الست از ازل همچنان شان بگوش * بفریاد قالوا بلی در خروش
می حرف وحدت کسی نوش کرد * که دنیی و عقبی فراموش کرد

Âşıklık, hevâ üzerine bina edildiği için fitne koparır ve hükmünü yürütür. Acaba sen, mana denizinde boğulan salıkların yolundan mısın? Onlar; “elest” bezminden beri “kâlû belâ” feryadını kulaklarına küpe etmişlerdir ve onunla coşmaktadır. Her kim ki, vahdet sözünün şarabını içer, o, dünya ve ahireti unuttur.

22. آنان که نه با غم تو شادند * در عالم معرفت جمادند (18b)

زان مرده دلند همچو حیوان * کز مادر طبع خود نزادند
هر کس که بصورت آدمی شد * خاصیت آدمش ندادند

Senin derdinle mutlu olmayanlar, marifet âleminde cansız varlıklar gibidir. Onlar; kendi tabiatları üzere doğmamış, ölü gönüllü hayvanlar gibidir. Âdem sûretinde görünen herkese adamlık (insanlık) özelliği verilmemiştir.

23. تا چشم باز کردم نور رخ تو دیدم * تا گوش برگشودم آواز تو شنیدم (19b)¹²⁵ (N, 19.02.2022).

Gözümü her açtığımda senin yanağının nurunu gördüm, kulağımı her açtığımda senin sesini duydum.

24. ما فتنه بر تویم تو فتنه بر آینه * ما را نگاه در تو ترا اندر آینه (20b)¹²⁶ (G, 10.03.2022).

تا آینه جمال تو دید و تو حسن خویش * تو عاشق خودی ز تو عاشق تر آینه

Biz senin üzerine bir fitneyiz (imtihan vasitasıyız), sen ise aynanın üzerinde bir fitnessin (imtihan aracısın). Bizim görüşümüz (bakışımız, meylimiz) sana, senin bakışın (meylin) ise aynadır. Ayna senin güzelliğini ve sen de (aynada) kendi güzelliğini görünce, sen kendine âşık oldun ve ayna da sana senden daha fazla âşık oldu.

¹²⁰ Hacı Pîri Efendi: - که

¹²¹ Fahreddîn-i Irâkî, *Dîvân*, 302. Gazel.

¹²² Ferîdüddîn-i Attâr, *Mantiku't-Tayr*, Si-murg der-pîş-gâh-ı Sîmurg.

¹²³ Ferîdüddîn-i Attâr: در دل: خورای

¹²⁴ Sa'dî-i Şîrâzî, *Bostân*, 3. Bâb, 3. Bölüm.

¹²⁵ Ferîdüddîn-i Attâr, *Dîvân*, 510. Gazel.

¹²⁶ Hâkânî-i Şîrvânî, *Dîvân*, 208. Kasîde.

25. (21a)¹²⁷ (G, 16.02.2022). آسودگی موج که کس را بزیر چرخ * اسباب این مراد فراهم نیامدست.

از موج غم نجات کسی راست کو هنوز * بر شط کون و عرصه عالم نیامدست

Gökyüzünün (feleğin) altındaki hiç kimsede rahatlık arama, (zira) bu muradın sebepleri bir araya gelmemiştir. Bu âlem arsasında ve varlık nehrinde, şimdiye kadar hiç kimse dert dalgasından kurtulmuş değildir.

26. (22b) ما همه بیچاره ایم و چاره ساز تویی * ما همه نیازمندیم و بی‌نیاز تویی.

Biz hepimiz çaresiz ve çare bulucu (ancak) Sen'sin. Biz hepimiz muhtacız ve muhtaç olmayan (ancak) Sen'sin.

27. (44a) بیش ازین دیدی جهان چون بود در کتم عدم * هم بران حالیت حالی همچنان انداخته.

Gördün ki; bundan önce cihan yokluk sırrında gizlenmiş idi, aynı zamanda bir boşluğa atılmış gibi idi.

28. (49b) بکوش تا دل اهل دلی بدست آری * که بر مراد دل خویش کامران کردی.

اگر تو سرکه ترش بانگین آمیزی * که دفع هر مرض و راحت روان گردی

کنند اهل نظر توتیا ز گرد رخت * چو بیش اهل نظر خاک آستان گردی

قرین همنفسی به ز خویش شو چو سها * که آفتاب صفت شهره جهان گردی

Bir gönül ehlinin gönlünü elde etmeye çalış ki, kendi gönlünün muradına erersin. Eğer sen ekşi sirkeyi (tatlı) bal ile karıştırırsan, her hastalığı def eder ve rahatlık verir. Mademki sen nazar ehlinin önünde dergâh toprağı (gibi mütevazı) oldun, (o hâlde) nazar ehli senin yolundan (yolunun toprağından) sürme yaparlar. Tek başına kalmaktansa dostlarla bir arada olmak daha iyidir, sen Süha yıldızı gibi ol ki, güneş gibi cihanda şöhret bulmuştur.

29. (66b)¹²⁸ (G, 19.02.2022). پدر که جان عزیزش بلب رسید چه گفت * یکی نصیحت من که گوش دار جان عزیز.

بدوست گرچه عزیزست راز دل مگشا * که دوست نیز بگوید بدوستان عزیز

Canı dudağına gelen (ölmek üzere olan) baba, şöyle dedi: Ey kıymetli (oğul), benim bir nasihatim var ki, onu kulağına küpe yapasın. Her ne kadar dost, aziz olsa da, ona gönül sırlarını açma. Çünkü o da (bu sırları) (kendi) aziz dostlarına söyler.

30. (73b) چو بود حباب از همین آب بود * شود راجع او سوی اصل وجود.

قیود شهود ار شود دور از و * نماید همان آب مستور ازو

مقید چو مطلق شود از قیود * بجز يك نیاید بچشم شهود

Suyun kabarcıkları yine o sudan hâsıl olduğu için, asıl varlığına geri döner. Şahitlik kayıtları (görünenler) ne kadar uzak olsa da, o suyu aslından farklı (gizli/örtülü) göstermez. Bağlı, bağlarından kurtulduğunda, şahitlik gözüne bir olandan başkası görünmez.

31. (81b) محتاج نیستم بزبان در اداء شکر * پیداست شکر من که سروری در برست.

در شکر باد نیست زبانی شکوفه را * شکرش تبسم لب چون تنک شکرست

بی نطق لاله شکر صبا میکند ادا * شکرش بهار نازکی و لون احمرست

در گلش از لیم صبا بهر برگرفت * شکرش روایح نفس روح پرورست

Şükrü eda etmek için lisana muhtaç değilim, mutluluğun alenen görünmesi gibi şükürüm de meydandadır. Şükretmede, rüzgâr çiçeğe lisan değildir, zira onun (çiçeğin) şükürü, dudağın tebessümü gibi naziktir. Lale, konuşmaksızın sabah rüzgârının şükürünü eda

¹²⁷ Hâkânî-i Şîrvânî, *Dîvân*, 20. Gazel.

¹²⁸ Sa'dî-i Şîrâzî, *Mevâ'iz*, 146. Kıt'a.

eder, onun şükürü bahar nezaketindedir ve kırmızı renklidir. Saba rüzgârı, çiçeği (gülü) için benim dudağımdan bir pay aldı, onun şükürü, ruhu besleyen nefis kokulardır.

32. رخسار می‌نماید¹²⁹ نه هر حقیر را شه¹³⁰ رخسار می‌نماید. (86b)¹³¹ (G, 19.02.2022).

Padişahın her hakire yüzünü göstermediği gibi, sevgili de herkese didarını göstermez.

33. (96b) اگر چه درد تو گرد از نهاد من انگیخت * هزار شکر که چون ذره هوای توأم

وفا امید ندارم جفات باقی باد * همین بس است که من در جور جفای توأم

بکش مرا و میندیش و گام خویش بر آر * که عمر هاست که من طالب رضای توأم

Eğer senin derdin benim üzerime gelirse (senin derdinle dertlenirsem), binlerce şükür ki, senin hevânın zerresiyim. Vefadan ümidimi kestim, cefan (eziyetin) baki olsun. Senin cevri ü cefanı çekmek bana yeter. Beni öldür ve düşünme (tereddüt etme/endişelenme), kendi arzunu yerine getir. Zira ben yıllardır senin rızana talibim.

34. بیاموز از پیمبر کیمیایی * که هر چت حق دهد میده رضایی. (97a)¹³² (G, 27.02.2022).

رسول غم اگر آید بر تو * کنارش گیر همچو آشنایی

همان لحظه در جنت گشاید * که تو راضی شوی در ابتلایی

جفایی کز بر معشوق آید * نثارش کن بشادی مرحبایی

چو درد او قولاوز وصالست * به از دردش نه بینم دوایی

Peygamber'den kimyagerliği öğren de, Cenâb-ı Hak sana ne verirse razı ol. Sana gelen dert elçisini kucakla ki zaten onunla (önceden) tanıdıkısın. Sen başına gelen sıkıntılara sabredip onlara razı olduğunda, cennet kapıları sana açılır. Sevgili katından gelen eziyetlere mutlulukla merhabalar saç. Zira onun derdi kavuşmanın rehberidir ve ben onun derdinden daha iyi bir deva görmedim (Gölpınarlı, 1992a, C. VI, s. 372).

35. ای بر سر بازارت صد خرقة بزئاری * وز روی تو در عالم هر روی بدیواری. (108a)¹³³ (G, 27.02.2022).

هر ذره ز خورشیدت گویای انالحقی * هر گوشه چو منصورى آویخته از داری

Ey pazarının başında yüz hırkanın bir zünnara satıldığı (sevgili); senin yüzünün şevkiyle âlemdeki her bir yüz birer duvara dönmüştür (dönüşmüştür). Senin güneşinin ışığından her zerre "ben Hakk'ım" demektedir, her köşede Hallâc-ı Mansûr gibi biri darağacına asılmıştır. (Gölpınarlı, 1992a, C. II, s. 231)

36. یکی مظهر لطف و غفارش یکی مهبط امر قہاریش * یکی رخ ز فضلش بر افروخته یکی از قہرش جگر سوخته. (108b)

Biri (Cenâb-ı Hakk'ın) lütuf ve bağışlamasına mazhar olurken, biri kahr fiiliyle alçalır; birinin yanağı (Cenâb-ı Hakk'ın) lütfu ile aydınlanıp parlarken, birinin de kahriyle ciğeri yanar.

37. سنگ مزن بر طرف کارگه شیشه گری * زخم مزن بر جگر خسته و خسته جگری. (114a)¹³⁴ (G, 16.01.2022).

بر دل من زن همه را از انکه دریغست و غیین * زخم تو و سنگ تو بر سینہ جان دیگری

Şişe fabrikasına (incinecek yerlere, nazik mekânlara) doğru taş atıp da, ciğeri yaralı olanlara yahut yaralı ciğerlere bir yara da sen açma. O taşların hepsini benim gönlüme at,

¹²⁹ Ferîdüddîn-i Attâr: دیدار: رخسار

¹³⁰ Ferîdüddîn-i Attâr: دیدار: رخسار

¹³¹ Ferîdüddîn-i Attâr, *Dîvân*, 367. Gazel.

¹³² Mevlânâ, *Dîvân-ı Kebîr*, 2675. Gazel.

¹³³ Mevlânâ, *Dîvân-ı Kebîr*, 2599. Gazel.

¹³⁴ Mevlânâ, *Dîvân-ı Kebîr*, 2458. Gazel.

şu sebepten ki, senin yaranın ve senin taşının bir başka canın yahut sinenin üzerinde olması yazıktır ve yakışık almaz. (Gölpınarlı, 1992b, C. VII, s. 220)

38. هر که بیدار بود دولت¹³⁵ دیدار برد * دوست در جلوه ولی عاشق بیدار کجاست (N, 26.02.2022).

(Dostun) didarını görme devletine ancak uyanık olanlar kavuşur. Dost görünmektedir, fakat uyanık âşik nerededir?

39. (124a) خیز که از ساحت گلزار حق * میرسد الحق نفحات ای پسر

مردۀ پوسیده صد ساله را * میدهد از نفعه حیات ای پسر

Ey oğul; Hakk'ın gül bahçesi tarafından hakikaten güzel esintiler gelmekte, kalk. Ey oğul; yüz yıllık çürümüş ölü, bu esintilerden hayat buluyor.

40. برگ درختان سبز در نظر هوشیار * هر ورق دفترست معرفت کرد گار (129a)¹³⁷ (G, 17.02.2022).

Akıllı kişinin nazarında yeşil ağaçların her bir yaprağı, Cenâb-ı Hakk'ın marifet defterinin birer yaprağıdır.

41. شکر که ره یافتم در حرم یار خویش * شکر که بکشاد یار پرده ز رخسار خویش (133b)

کاله بسیار عیب گر همه وامانده بود * چون مدد از بخت یافت خریدار خویش

Şükür ki, sevgilinin has haremine yol buldum. Şükür ki, yar yüzündeki peçeyi açtı. Kusuru fazla olduğu için elde kalan, satılamayan bir mal idi, talihinden bir yardım bulunca, alıcısı (da) onu buldu.

42. به نیم جان که تو داری و یکنفس که تراست * حدیث پیش کش و یاد کار نتوان کرد (141b)

برو به پیش سکان درش فشان جانرا * که این متاع بران رخ نثار نتوان کرد

Sen ki yarım canlı ve tek nefeslisin, önceki sözleri (konuşulanları) hatırlamaya güç yetiremezsin. Cana inciler saçanların oturdukları yere (onların önüne) git ki, (sahip olduğun) bu meta o yanak üzerine saçılacak güçte değildir.

43. تن میرو زانکه قربانیست تن * دل بیرو دل بیالا میرو (144a)¹³⁸ (G, 17.02.2022).

جرب و شیرین کم ده این مردار را * زانکه تن پرورده رسوا میرو

Teni besleme, çünkü ten kurbandır. Gönlü besle, çünkü gönül yücelere uçar. Bu murdara, yağlı ve şekerli (gıdaları) az ver ki teni besleyen rüsva olur.

44. جز فقر هر چه هست همه نقش¹³⁹ عاریه است * اندر نگین فقر طلب نقش جاودان (145b)¹⁴⁰ (G, 17.02.2022).

Fakrdan başka ne varsa, hepsi geçici bir süstür. Fakr yüzüğünü takınmak, ebedilik nakşını talep etmektir (zenginlikte fakr talep etmek, ebediliktir).

45. (150a) از بندگی اوست بزرگی و احترام * نه از خواجگی و منصب افزونی خدم

محتاج خاکپای گدایان درگهش * شاهان باشکوه امیران با محترم

بر خاک آستان جلالش برابرست * قدر فقر بی کس و سلطان با حشم

Hürmet ve büyüklük, ancak onun kölesi olmaktan gelir; zenginlikten, yüksek makamdan ve hizmetinde bulunanların çokluğundan değil. Görkemli padişahlar ve hürmetli emirler, onun dergâhının dilencilerinin ayak tozuna muhtaçtır. Onun yücelik eşliğinin toprağında, kimsesiz bir fakir ile haşmetli bir sultanın kadr ü kıymeti aynıdır.

¹³⁵ Hallâc-ı Mansûr: بیدار بود: دیدار برد

¹³⁶ Hallâc-ı Mansûr, *Dîvân*, 22. Gazel.

¹³⁷ Sa'dî-i Şîrâzî, *Dîvân*, 296. Gazel.

¹³⁸ Hâkânî-i Şîrvânî, *Dîvân*, 823. Gazel.

¹³⁹ Hâkânî-i Şîrvânî: فانی: عاریه

¹⁴⁰ Hâkânî-i Şîrvânî, *Dîvân*, 157. Kasîde.

IV. Rubailer

Metinde Hacı Pîrî Efendi'nin "rubai" olarak adlandırdığı 10 Farsça manzume vardır:

1. یاری که همیشه در وفای ما بود * کارش همه بستن رضاء ما بود (6a)

بیگانه چنان شد که نمی داند کس * گر در همه عمر اشنای ما بود

Her zaman bize vefalı olan o sevgilinin işi daima bizim rızamızı kazanmak idi. Bütün ömür boyunca bizim dostumuz olduğu hâlde, öyle bir yabancılaştı ki kimse tanıyamadı.

2. انرا که دل از عشق¹⁴¹ برآتش باشد * هر قصه که گوید همه دلکش باشد (1a)¹⁴² (G, 07.12.2021).

تو قصه عاشقان همی کم شنوی * بشنو بشنو که قصه شان خوش باشد

Gönül aşktan (dolayı) yandığında, anlatılan her hikâye gönül çekici olur. Sen âşıkların hikâyesini az dinliyorsun (yeteri kadar dinlemiyorsun); dinle, dinle ki onların hikâyesi hoş olur.

3. پوشیده مرقع اند ازین خامی چند * بگرفته ز طامات الف لامی چند (32a)

نارفته ره صدق و صفا گامی چند * بدنام کننده نیکونامی چند

O ham kişiler ki; yamalı hırka giyerler (kendilerini gizlerler), başkalarının saçma sapan söylentilerine saplanırlar, doğruluk ve temizlik (huzur) yolunda birkaç adım dahi atmazlar, iyi adla anılan insanlara iftira ederler.

4. ماهی صفت ار چه گوش داریم کریم * بکشاده چو دام چشمه‌بی بصریم (35a)

بیداری ما خواب ما هر دو یکست * چون ما ز صورت ره بحقایق بنریم

Çok cömert olan (Cenâb-ı Hak) bize kulak vermiş olmasına rağmen, biz balık gibiyiz (duymayız), gözlere sahip olmamıza rağmen görmeyiz... Bizim uykumuz da uyanıklığımız da birdir, zira biz yolun sûretinden hakikatleri görmekteyiz.

5. هر نقش که بر تخته¹⁴⁴ معنی پیداست * آن صورت آن کسی است کو نقش آراست (46b)¹⁴⁵ (G, 05.03.2022).

دریای کهن چو برزند موجی نو * موجش خوانند و در حقیقت دریاست

Mana tahtası üzerinde görünen her nakış, o nakışı işleyenin sûretini yansıtır. Eski bir deniz yeniden dalgalanınca, ona dalga derler fakat hakikatte o denizdir (denizin içinden çıkmıştır).

6. آتش در زن ز کبریا در کویت * تاره نبرد هیچ فضولی سویت (47a)¹⁴⁶ (G, 05.03.2022).

وان روی نکوز ما بیوش از مویت * زیرا که بما دریغ باشد رویت

Köyünü (mahallenî) yücelik ateşi ile yak (temizle) ki, gereksiz hiçbir şey senin tarafına yol bulamasın. O güzel yüzünü saçlarıyla bizden gizle, zira senin yüzünü görürsek bize yazık olur.

7. ای عکس رخ تو داده نور بنظرم * تا در رخ تو نور تومی نگریم (70a)¹⁴⁷ (G, 05.12.2021).

گفتی منگر بغیر ما آخر کو * غیر تو کسی کی آید اندر نظرم

¹⁴¹ مشوش : بر آتش Şeyh Bahâyî:

¹⁴² او را : انرا Şeyh Bahâyî:

¹⁴³ Şeyh Bahâyî, *Dîvân*, 32. Rubai.

¹⁴⁴ هستی : معنی Baba Efdal-i Kâşânî:

¹⁴⁵ Baba Efdal-i Kâşânî, *Dîvân*, 17. Rubai.

¹⁴⁶ Hakîm Senâyî, *Dîvân*, 102. Rubai.

¹⁴⁷ Rızâ Kulu Hân Hidâyet, *Tezkire-i Riyâzü'l-Ârifîn*, 2. Ravza, 62. Bölüm.

Ey yanağının aksi gözümün nuru olan (sevgili), senin yanağından akseden nur ile görmekteyim. Bizden gayrıya bakma, dedin. (Hâlbuki) benim nazarıma senden gayrısı nasıl gelebilir?

8. (100a) غَوَاصِي كُنْ كَرْتِ كَهْرٍ مِي بَايْد * غَوَاصِي رَا چِنْد هُنْر مِي بَايْد

سر رشته بدست یار و جان بر کف دست * دم نازدن و قدم ز سر می باید

Eğer sana cevher lazımsa dalgıçlık yap. Bir dalgıca birkaç hüner gerekir: İpin ucunu sevgilinin eline ve canı da sevgilinin avucuna vermek, nefes almamak (susmak) ve ayağı baş üstünde tutmak gerekir.

9. (148a) يَا رَبُّ تُو جَمَالِ أَنْ مَهْ مِهْرَانْگِيز * آْرَاسْتَهْ بَه سَنَبِلْ وَ عَنَبْر بِيْز

پس حکم همی کن که دروی منکر * این حکم چنان بود که کز دار و مریز

Ya Rab! Sen o güneşi aydınlatan yahut sevgi dolu (şefkatli) ayın cemalisin ki, hem sümbülün hem amberin süsleyeni sensin. (Ey münkir); neticede bu hüküm nasıl eğri veya çarpık olur ve sen bu hükmü nasıl inkâr edersin?

10. (160b) نِشَانِ أَنْ وَلِي كَز فَيْضِ اِيْمَانِسْتِ نُوْرَانِي * تُوْجَهْ بَاشْدِ اَوَّلِ سُوِي دَارِالْمَلِكِ رُوْحَانِي

ز دنیا روی کردائیدن و فکر اجل کردن * که چون مرک اندر آید خوش توان مردن بآسانی

O velinin (Allah dostunun) nişanı (işareti), nurlu imanının feyzidir. Ölüm geldiğinde kolaylıkla, hoşlukla canını teslim edebilmek (için); evvela ruhani âlemin mülküne yönelmek, dünyadan yüz çevirmek ve eceli düşünmek (gerekir).

V. Kıt'alar

Metinde Hacı Pîrî Efendi'nin "kıt'a" olarak adlandırdığı 4 Farsça manzume vardır:

1. (23b) اَدْبِ اَمُوْزِ اَز اِنْ اَدِيْبِ كِهْ اَوْ اَمُوْخْتِ * اَدْبِ اَز حَضْرَتِ خُدا اَمُوْخْتِ

بر کسی خوان سبق که در همه حال * سبق از لوح کبریا اموخت

Edebi, Cenâb-ı Hakk'ın edebiyatıyla edeplenenden öğren; her hâlinde yüce levhadan (ilahi ilimlerden) ders okuyandan ders al.

2. (37a) گَر تَرَا مِشْتَبِهْ شُوْدِ دُو كَارِ * كِهْ نَدَانِي كِدَامِ بَايْدِ كَرْدِ

بر هوا هر کدام نزدیکست * بر خودت آن حرام باید کرد

Eğer iki işte ikilemde kalırsan, hangisini yapman gerektiğini bilemezsen, berhevalığa (nefsine) yakın olanı kendine haram kılman gerekir.

3. (48b) ¹⁴⁸ (G, 20.02.2022). كَلِيْدِ كَنْجِ سَعَادَتِ قَبُوْلِ اَهْلِ دَلَسْتِ * مَبَادِ كَسِ كِهْ دَرِيْنِ نَكْتِهْ شَكْ وَ رِيْبِ كَنْدِ

نشان وادی ایمن گهی رسد بمراد * که چند سال بجان خدمت شعیب کند

Mutluluk hazinesinin anahtarı, gönül ehlini kabul etmektir. Sen, bu konuda şüpheye düşenlerden olma. Muradınca (isteyerek, gönüllü olarak) Eymen Vadisi'nin işaretine ulaşan (kişi), yıllarca can ile Şuayb (A.S.)'a hizmet eder. (Gölpınarlı, 1992. s. 215).

4. (161a) گَر لُوْحِ دَلْتِ اَز دُو جِهَانِ پَاكِ شُوِي * رُوْحِ الْقُدْسِ اَيْدِ بِنِمَاشَايِ جَمَالْتِ اَسْرَارِ

وجودت همه يك يك بشنوند * کس را نتوان طاقت ادراک کمالت

Eğer senin gönül levhan iki cihandan da temizlenirse, Rûhu'l-kuds (Cebrail A.S.) senin cemalinin sırlarını seyretmeye gelir. Vücudunu (varlığını) hepsi tek tek dinlerler de, kemalini idrake hiç kimse takat getiremez.

¹⁴⁸ Hâfız-ı Şîrâzî, *Dîvân*, 188. Gazel. Bu manzumede, Hz. Mûsâ'nın Mısır'dan ilk çıkışından sonra Şuayb (A.S.)'ın yaşadığı yere varışı ve orada geçen hadiselerle telmih vardır.

VI. Nazmlar

Metinde Hacı Pîrî Efendi'nin "nazm" olarak adlandırdığı 6 Farsça manzume vardır:

1. (10a) عشقست دلیل آشنایی * مرغیست ز اشیان لاهوت

جز دانه دل نباشدش قوت * مصباح زجاجه وجودست

مفتاح خزینهای جودست * هم مطلع آفتاب ذاتست

هم مشرق انجم صفاتست

Aşinalığın kılavuzu aşktır ki, o (aşk), mana âleminin aşyanından gelen bir kuştur. O kuşun vücut sırcasının kandilinin yağı (azığı), gönül danesidir. O; cömertlik hazinelerinin anahtarındır, Cenâb-ı Hak'ın zat güneşinin ve sıfatlar yıldızlarının doğuş yeridir.

2. (45b)¹⁴⁹ (G, 05.03.2022). چون بود عزلت ز صحبت به * باز صحبت بگنج عزلت نه

عزلت آمد علاج رنج وجود * عزلت آمد کلید گنج شهود

Mademki senin uzletin sohbetten daha iyidir, o hâlde, sohbetten ayağını çek ve uzlet hazinesine adım at. Uzlet, varlık derdinin ilacı ve şuhûd (şahitlik, hakikatleri görme) hazinesinin kilididir.

3. (53a)¹⁵⁰ (G, 13.01.2022). نفس تو دشمن درونی تو * ما بقی دشمن بیرونی تو

گر شود دشمن درونی نیست * باکی از دشمن برونی نیست

نفس اگر نیست در درون باقی * چه غم از دشمنان آفاقی

Nefsin senin iç düşmanındır, onun dışındakiler (ise) senin dış düşmanındır. Eğer iç düşmanı bertaraf edersen, dışardaki düşmandan korkmaya gerek yok. Eğer içindeki (asıl düşman olan) nefsi yok ettiysen, afakî (dışardaki yapmacık) düşmanlardan ne kaygılanırsın?

4. (67a)¹⁵² (N, 05.03.2022). ضمیر دل خویش منماید زود * که هر که خواهی توانی¹⁵¹ نمود

ولیکن چو پیدا شود¹⁵³ راز مرد * بکوشش نشاید نهان باز کرد

Gönlündekileri hemen ortaya dökme, (zaten) onları istediğin zaman göstermeye gücün yeter. Fakat o sır bir kişiden açığa çıktı mı, onu uğraşarak da olsa tekrar gizlemeye gücün yetmez. (Kırlangıç, 2012, s. 227)

5. (119b)¹⁵⁴ (G, 05.03.2022). این دغل دوستان که می بینی * همچو مگسانند گرد شیرینی

تا حطامی که هست می نوشند * همچو زنبور بر تو می جوشند

باز وقتی که ده خراب شود * کیسه چون کاسه رباب شود

ترک یاری کنند و دلداري * معرفت خود نبود پنداری

Bu gördüğün sahte dostluklar, tatlının etrafındaki sinekler gibidir. (O tatlıyı) son damlasına kadar içerler de, arı gibi senin üstünde uçurlar. Köy harap olduğunda, kese rebap kâsesi gibi olduğunda, dostluk ve sevgi terk edilir. (İşte o zaman) marifet, kendini fark etmemek (kendinden geçebilmek)tir.

6. (139b) ای نفعات لطف تو نافه گشای هر دلی * بی نظر تو حل نشد عقده هر مشکلی

¹⁴⁹ Abdurrahmân-ı Câmî, *Heft Evreng*, 1. Defter, 106. Bölüm.

¹⁵⁰ Abdurrahmân-ı Câmî, *Heft Evreng*, 1. Defter, 35. Bölüm.

¹⁵¹ Hacı Pîrî Efendi: نمود-

¹⁵² Sa' dî-i Şîrâzî, *Bostân*, 7. Bâb.

¹⁵³ Hacı Pîrî Efendi: از راز:

¹⁵⁴ Sa' dî-i Şîrâzî, *Mevâ'iz*, 23. Mesnevi.

گر نه چراغ فضل تو را نماند از کرم * قافلهاي شب روان ره نبرد بمنزلي

Ey lütuf esintileri; sen her gönlü açan ve ferahlatansın, senin nazarın olmaksızın hiçbir müşkülün halli mümkün değildir. Eğer senin fazilet ışığından bir cömertlik erişmezse, gece yola düşen kafileler menzillerine ulaşamazlar.

VII. Mesneviler

Metinde Hacı Pîrî Efendi'nin "mesnevi" olarak adlandırdığı 16 Farsça manzume vardır:

1. 157 (G, 26.02.2022). (9b) *خويشتن بی خويشتن بینی مدام * عقل و جان 155 بی جان و تن بینی 156 مدام*

گر 158 ندانی کین کدامین منبع است * قصه بی بیصر و بی یسمع است
انچه 159 اینجا بینی از انواع راز * صد هزاران سال نتوان گفت باز

Kendini daima yalın hâlde (objektif, kendin olmadan) görürsen, akıl ve canı da cansız ve tensiz olarak görürsün. Eğer bunun hangi kaynaktan olduğunu bilmiyorsan, bu, "(o) benimle duyar ve benimle işitir"¹⁶⁰ kıssasıdır. Burada gördüğün türlü sırlar, yüz binlerce yıl boyunca tekrar söylenemez.

2. (49a) *گر از ادگی بایدت بنده باش * چو خورشید بر خلق تا بنده باش*

چو پروانه شو گرد شمعی برآ * ز هر شمعی آتش صفت¹⁶¹ [برتر آر]

برو صحبت اهل دل کن گزین * گر نشان توان یافت ندیی و دین
اگر در جوانی مریدی کنی * به پیری رهی بایزیدی کنی

Şayet sana özgürlük gerekiyorsa, köle ol, güneş gibi insanların üzerinde ışık saç... Pervane (kelebek) gibi ateşin etrafına gel ki, her bir mumdan ateş gibi [yanarak yükselmeyi öğrenesin]... Gönül ehlinin sohbetine katıl, şayet onların sohbetinden dünyevi ya da uhrevi bir işaret yakalayabilirsen, seçkinlerden olursun. Eğer genç iken (hakkıyla) müritlik yapabilirsen, yaşlılıkta Bâyezid'in yoluna erişirsin.

3. (49a) *کسی کز اهل صحبت بتربیت یافت * دلش از اهل حکمت معرفت یافت*

تو همراهی طلب ز نهار ای دل * که بی همراه نتوان شد بمنزل
اگر در صحبت نیکان نشینی * تو زان پیوند جز نیکی نه بینی
گرت صحبت بود با دیو مرد * کند هم سود و هم سرمایه کم

Her kim sohbet ehlinde terbiye alırsa, onun gönlü hikmet ehlinde marifet bulur. Ey gönül; sen kesinlikle (kendine) bir yol arkadaşı ara, zira (ehil) yol arkadaşı olmadan menzile ulaşılmaz. Eğer iyilerin sohbet meclisinde oturursan, onlardan sana iyilikten başka bir şey erişmez. Eğer şeytan tabiatlı insanların sohbetinde bulunursan, hem kârın hem de sermayen yok olur.

4. 163 (G, 15.01.2022). (60b) *گر شرف عقل نبود ترا * نام که بردی که 162 شنیدی ترا*

¹⁵⁵ Ferîdüddîn-i Attâr: بی عقل و جان: بی جان و تن

¹⁵⁶ Ferîdüddîn-i Attâr: تمام: مدام

¹⁵⁷ Ferîdüddîn-i Attâr, *Musîbet-nâme*, 35. Bölüm.

¹⁵⁸ Ferîdüddîn-i Attâr: بدانی کاین: ندانی کین

¹⁵⁹ Ferîdüddîn-i Attâr: اینجا: اینجا

¹⁶⁰ Mesnevîde; "Her kim bir dostuma düşmanlık ederse, ben ona karşı harb ilân ederim. Kulum, kendisine emrettiğim farzlardan, bence daha sevimli herhangi bir şeyle bana yakınlık sağlayamaz. Kulum bana (farzlara ilâveten işlediği) nâfile ibadetlerle durmadan yaklaşır; nihâyet ben onu severim. Kulumu sevince de (âdeti) **ben onun işiten kulağı, gören gözü, tutan eli ve yürüyen ayağı olurum.** Benden ne isterse, onu mutlaka veririm, bana sığınursa, onu korurum." (Buhârî, Rikâk, 38) hadisine telmih vardır.

¹⁶¹ Metinde eksiklik tespit edildiğinden, tarafımızdan, köşeli parantez içinde verilen kelimelerle mana tamamlanmaya çalışılmıştır.

164 پست مکن عقل ادب ساز را * طعمه گنجشک مکن باز را

Eğer sende aklın şerefi olmasaydı, seni kim (insan olarak) çağırır ve sana bu nâmı kim verirdi? Edep aklını kullan da alçaklara inme, doğan kuşuna serçe (gibi ufak) lokma olma. (Behzad, 2017, s. 739-740)

5. 65a) 165 (N, 19.02.2022). کار خلقست انکه علت ملتست * هرچه از ان درگه رسد بی علتست

Halkın işleri illet ve sebeplere bağlıdır. O dergâhtan (Hak katından) erişen her ne varsa, sebeplere bağlı değildir.

6. 66b) 168 (G, 05.03.2022). کس را تا امتحان کرده صد بار * مگردان پیش خویش صاحب اسرار

Bir kişiyi yüz defa imtihan etmedikçe, onun yanında sırlardan bahsetme!

7. 74a) 170 (G, 21.02.2022). بر لب جوی نشین و گذر عمر ببین * کاین اشارت بجهان گذران مارا بس

Irmak kenarına otur da ömrün akışına bak! Çünkü şu fâni dünyanın geçiciliği(ni anlamak) için bize bu işaret yeter. (Gölpınarlı, 1992a, s. 269)

8. 77a) بزور زر نشاید رد احکام قضا کردن * نمی زبید کسی را در قضا چون و چرا کردن

Altın gücüyle (maddiyatla/maddi güçle/zorbalıkla) hükmü geri çevirmek ne mümkündür. Bir hadise vuku bulduktan sonra, onun hakkında, kişiye, "niçin" ve "neden" demesi yakışmaz.

9. 80a) 172 (G, 05.03.2022). مها زورمندی مکن با کهان * که بر یک نمط میماند جهان

خطا بین که بر دست ظالم برفت * جهان ماند و او با مظالم برفت

Efendi, (kendinden) küçüklere (güçsüzlere) zorbalık etme, zira bu dünya bir karar üzere durmaz (değişir). Zalimin (kendi) eliyle yaptığı hataları gör ki, dünya kaldı fakat o yaptığı zulümlerle (dünyadan geçti) gitti.

10. 83a) 174 (G, 19.02.2022). چو پاک آمدی بر حذر باش و پاک * که عیبست ناپاک رفتن بخاک

Mademki (cihana) temiz geldin, kendi koru ve temiz tut, zira toprağa pis olarak gitmek ayıptır.

11. 97a) 175 (N, 06.01.2022). گشت شیدا دل بلا جویم * از که پرسم ترا کجا جویم

خلق بیگانه اند از غم عشق * بروم یار آشنا جویم

تا ابد کم مباد رنج دلم * گر من از دیگری شفا جویم

چون بلا نقد عشق را محکست * من بلا را به از عطا جویم

162 Nizâmî-i Gencevî: ستودی : شنیدی

163 Nizâmî-i Gencevî, *Mahzenü'l-Esrâr*, 46. Bölüm.

164 Nizâmî-i Gencevî: مست : پست

165 Ferîdüddîn-i Attâr, *Musîbet-nâme*, 6. Makâle.

166 Ferîdüddîn-i Attâr: ناکرده : کرده

167 Ferîdüddîn-i Attâr: مگردان پیش خویش

168 Ferîdüddîn-i Attâr, *Esrâr-nâme*, 21. Bölüm.

169 Hâfız-ı Şîrâzî: بنشین بر لب جوی: بر لب جوی نشین

170 Hâfız-ı Şîrâzî, *Dîvân*, 268. Gazel.

171 Hacı Pîri Efendi: گر : که

172 Sa'dî-i Şîrâzî, *Bostân*, 1. Bâb, 12. Bölüm (İlk Beyit); 1. Bâb, 15. Bölüm (2. Beyit).

173 Sa'dî-i Şîrâzî: تو : چو

174 Sa'dî-i Şîrâzî, *Bostân*, 9. Bâb, 6. Bölüm.

175 Hallâc-ı Mansûr, *Dîvân*, 2. Tercî'-i Bend.

176 Hacı Pîri Efendi: به : من

(Bu) çılgın gönül ile bela aramaktayım, seni kimden sorayım ve nerede arayayım? Halk, aşk derdinin yabancısıdır, ben gideyim de, bu derde aşına olan birini arayayım. Eğer ben başka birisinden şifa talep edersem, kalbimin bu derdi sonsuza kadar eksilmesin. Mademki bela aşkın mihenk taşıdır, o hâlde ben, belayı hediye eden daha kıymetli bulurum.

12. همه آفت ز گفتن می رسد * بی‌زیانی بر زبان خواهم گزید. (105b)¹⁷⁸ (G, 05.03.2022).

بر دکان قفل گر خواهم گنشت * قفلی از بهر دهان خواهم گزید

Mademki bütün afetler konuşmaktan gelir, o hâlde ben, dilsizliği dil sahibi olmaya tercih ederim. Eğer bir dükkâna kilit vurmak istersem, o kilidi ağız dükkânına vurmayı tercih ederim.

13. طایر تو بهوای قد تو سدره نشین * طوطی روح بیاد لب تو شکر خای (106a)

Senin kuşun senin boyunun isteğiyle Sidre'de oturmaktadır. Ruh papağanı senin dudağını hatırlayarak şeker çiğnemektedir.

14. اسمانهاست در ولایت جان * کارفرمای آسمان جهان (130a)¹⁷⁹

درین روح پست و بالاهاست * کوه های بلند و دریاهاست

Can ülkesinde, dünya semasına iş buyuran semalar vardır. Bu ruh yolunda (nice) inişler ve çıkışlar, yüksek dağlar ve (alçak) denizler vardır (Karaismailoğlu, 2017, s. 109).

15. هر چه پنهان باشد او پیدا شود * هر که او خاین بود رسوا شود. (166b)

Her ne ki kayıptır/gizlidir, (muhakkak) açığa çıkar (bulunur); her kim ki haindir, (eninde sonunda) rüsva olur.

16. فروتن شود مرد دانا ازین * نهاد شاخ پر میوه سر بر زمین (167a)

Bilgili ve olgun kimse mütevazı olur, zira meyve dolu ağacın dalları da başını zemine indirir.

VIII. Farsça Başlıksız Alıntılar

İntihâb-ı Şerh-i Mesnevî'de Hacı Pîrî Efendi'nin başlık koyarak isimlendirmedeği, "nite ki dimişlerdür", "zâhirde mülâhaza olunur", "ol sebepten buyrulur" diyerek devam ettiği toplam üç alıntı vardır:

1. فانی گشته را خروش نیست * و می پخته را جوش نی (140a)

Fani olan coşkunuğa eremez, pişmiş şarabın da kaynamasına gerek yoktur.

2. سم سمنده راست (151b)

At toynağı doğru gider/atın nalı doğru çakılmıştır.

3. هر که طالب ما شد بیاید * و هر که ما طالب او باشم بیاریم (17a)

Kim ki bizi istiyorsa gelsin; biz de kimi istiyorsak, getirelim.

Sonuç

16. yüzyılda yaşayan Hacı Pîrî Efendi, Sivas'ın ileri gelenlerindedir. Kırk yıldan fazla devlet hizmetinde bulunmuş, hac farızasından sonra Sivas kethüdalığına atanmış ve ömrünün sonlarına doğru Sultan III. Murat tarafından kendisine bir sancak beyliği

¹⁷⁷ Hâkânî-i Şîrvânî: همه : مرا

¹⁷⁸ Hâkânî-i Şîrvânî, *Dîvân*, 93. Kasîde.

¹⁷⁹ Hicabî Kırlangıç'ın "Mevlânâ'da Senâyî Etkileri" başlıklı makalesine göre; bu manzume, Hakîm Senâyî'nin *Hadîkatü'l-Hakîka* adlı eserinin nüshalarının birinde geçmektedir (Kırlangıç, 2009, s. 10).

verilmiştir. Kaynaklarda doğum ve ölüm tarihlerine dair net bir bilgi yoktur. Yazımına Kanuni Sultan Süleyman döneminde başladığı *İntihâb-ı Şerh-i Mesnevî* adlı eserini II. Selim döneminde tamamlamış ve III. Murat'a arz etmiştir. Tasavvuf ve edebiyata özel bir ilgisi vardır. *İntihâb-ı Şerh-i Mesnevî* adlı eserinde *Mesnevî*'nin tamamını şerh etmek niyetinde olduğunu belirten Hacı Pîrî Efendi, önce birinci defterin tamamını şerh etmiştir. Daha sonra; *Mesnevî*'deki bazı örtülü mana ve hâllerin herkese malum olmasının bazı yanlış anlaşılmalara sebep olabileceği, uzunluğu sebebiyle tamamının ezberlenmesinin ve akılda kalmasının zorluğu gibi sebeplerden dolayı bazı bölümleri çıkararak 1. defterden seçme bir şerh oluşturmuştur. Neticede; *İntihâb-ı Şerh-i Mesnevî*, *Mesnevî-i Şerîf*'in birinci cildinden konularına göre seçme beyitlerin şerhi mahiyetinde ve tasavvuf kültürünün zenginliğini gösteren önemli bir eserdir.

Hacı Pîrî Efendi; *Mesnevî*'deki ilimleri ve manevi hâlleri yansıtmak için, yeri geldikçe, Türk edebiyatının seçkin şairlerinin yanında Arap ve Fars edebiyatlarının önemli müelliflerinden de alıntılar yapmıştır. Neticede, *Mesnevî*'nin mana bütünlüğünü bozmadan bazı kapalı ifadeleri berraklaştırarak daha çok kişi tarafından anlaşılır hâle getiren kıymetli bir eser ortaya çıkmıştır. *İntihâb-ı Şerh-i Mesnevî*, sadece Türk edebiyatı için değil, Mevlânâ ve *Mesnevî* ile ilgilenen herkes için önem arz eder. Müellifin akıcı üslubu, engin bilgi ve kültürü ile ortaya çıkardığı bu eser, aynı zamanda Hz. Mevlânâ'nın bazı manevi hâllere vukufiyetini de göstermektedir. Hacı Pîrî Efendi eserinin içine ustalıkla yerleştirdiği Farsça manzumelerle; Sa'dî, Hâfız, Attâr, Hallâc-ı Mansûr, Hâkânî, Selmân-ı Sâvecî gibi pek çok mana erini *Mesnevî*'nin mana çatısı altında birleştirerek İslâm dünyasının ortak kültürünü yansıtmıştır. Böylelikle; eserini, güzel kokulu farklı çiçeklerin esintisinin bulunduğu bir mana bahçesine dönüştürmüştür. Bu makale, *İntihâb-ı Şerh-i Mesnevî*'nin sadece Türkçe ana metnini esas alan yüksek lisans tezlerini tamamlayıcı mahiyette bir çalışma olarak düşünülmüş ve makalede, eserde yer alan Farsça manzumeler sistematik bir şekilde ele alınmıştır. Buna göre *İntihâb-ı Şerh-i Mesnevî*'de; Abdurrahmân-ı Câmî'den 3 (2 nazm, 1 beyit), Baba Efdal-i Kâşânî'den 1 rubai, Emîr Hüsrev-i Dihlevî'den 1 beyit, Evhadüddîn-i Merâgî'den 2 beyit, Fahreddîn-i Irâkî'den 4 (1 mısra, 2 beyit, 1 şiir), Ferîdüddîn-i Attâr'dan 12 (1 mısra, 5 beyit, 3 şiir, 3 mesnevi), Hâce Abdullâh-ı Ensârî'den 1 beyit, Hâfız-ı Şîrâzî'den 7 (1 mısra, 4 beyit, 1 kıt'a, 1 mesnevi), Hâkânî-i Şîrvânî'den 12 (3 beyit, 8 şiir, 1 mesnevi), Hallâc-ı Mansûr'dan 6 (4 beyit, 1 şiir, 1 mesnevi), Hüseyin-i Hârezmî'den 4 (3 beyit, 1 şiir), İbn Yemîn'den 1 beyit, Kemâl-i Hocendî'den 3 beyit, Mevlânâ'nın *Mesnevî* haricindeki eserlerinden 28 (1 mısra, 16 beyit, 11 şiir), Nizâmî-i Gencevî'den 1 mesnevi, Rızâ Kulu Hân Hidâyet'den 3 (1 beyit, 1 şiir, 1 rubai), Sa'dî-i Şîrâzî'den 13 (6 beyit, 3 şiir, 2 nazm, 2 mesnevi), Selmân Sâvecî'den 2 (1 mısra, 1 beyit), Hakîm Senâyî'den 6 (1 mısra, 3 beyit, 1 rubai, 1 mesnevi), Şeyh Bahâyî'den 1 rubai, Unsurî'den 1 beyit yer almaktadır. 4 mısra, 57 beyit, 16 şiir, 6 rubai, 4 kıt'a, 2 nazm, 6 mesnevi ile 3 Farsça başlıksız alıntının ise kaynakları tespit edilememiştir.

Aşağıdaki tabloda; *İntihâb-ı Şerh-i Mesnevî*'de bu çalışmayla kaynakları tespit edilen Farsça manzumelerin başlıkları, sayıları ve kaynakların müelliflerinin adları gösterilmektedir:

Manzumenin Başlığı	Abdurrahmân-ı Câmî	Baba Efdal-ı Kâşânî	Emîr Hüseyin-i Dihlevî	Evhadüddîn-i Merâgî	Fahreddîn-i İrâkî	Ferîdüddîn-i Attâr	Hâce Abdullâh-ı Ensârî	Hâfız-ı Şîrâzî	Hâkânî-ı Şîrvânî	Hakîm Senâyî	Hallâc-ı Mansûr	Hüseyin-i Hârezmî	İbn Yemin	Kemâl-i Hocendî	Mevlânâ	Nizâmî-i Gencevî	Rızâ Kulu Hân Hîdâyet	Sa'dî-ı Şîrâzî	Selmân-ı Sâvecî	Şeyh Bahâvî	Unsurî	Kaynağı Tespit Edilen Alıntılar	Kaynağı Tespit Edilemeyenler	Toplam Alıntı Sayısı
Mısra				1	1		1		1					1				1				6	4	10
Beyit	1		1	2	2	5	1	4	3	3	4	3	1	3	16		1	6	1		1	58	57	115
Şiir					1	3			8		1	1			11		1	3				29	16	45
Rubai		1								1							1			1		4	6	10
Kıt'a								1														1	3	4
Nazm	2																	2				4	2	6
Mesnevi						3		1	1	1	1				1			2				10	6	16
Farsça Başlıksız Alıntılar																						0	3	3
TOPLAM	3	1	1	2	4	12	1	7	12	6	6	4	1	3	28	1	3	13	2	1	1	112	97	209

İntihâb-ı Şerh-i Mesnevî'de yer alan Arapça ibareler ve manzumeler de hayli fazladır. Onları da buna benzer müstakil bir çalışma konusu olarak değerlendirmeyi planlamaktayız.

Kaynakça

- Ayar, N. (2021). *Hacı Pîrî Efendi'nin İntihâb-ı Şerh-i Mesnevî'si (111a-172b / İnceleme-Metin)*. Yüksek Lisans Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi.
- Behzad, S. (2017). *Şem î Şem ullah ve Şerh-i Mahzenü'l-Esrâr (İnceleme-Tenkitli Metin-Özel İsimler Sözlüğü)*. Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Buhârî (2004). *Sahîh-i Buhârî: Muhtasar-ı Tecrîd-i Sarîh*, C. II. (çev. Abdullah Feyzi Kocaer). İstanbul: Yeni Şafak Yay.
- Bülbül, T. (2009). *Hümâyûn-nâme (İnceleme-Tenkitli Metin)*. Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Cebecioğlu, E. (1997). *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*. Ankara: Rehber Yay.
- Devellioğlu, F. (1996). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat* (haz. Aydın Sami Güneççal). Ankara: Aydın Kitabevi Yay.
- Ferîdüddîn-i Attâr (1385). *Musîbet-nâme* (haz. Dr. Muhammed Rızâ Şâfi'î Kedkenî). Tahran: Sohen Yay.
- Ferîdüddîn-i Attâr (1998). *Mantiku't-Tayr* (çev. Yaşar Keçeci). İstanbul: Kırkambar Yay.
- Ferîdüddîn-i Attâr (1993). *Pend-nâme* (çev. M. Nuri Gençosman). İstanbul: MEB Yay.
- Hacı Pîrî Efendi, *İntihâb-ı Şerh-i Mesnevî*, İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Mülhak, No: 26.
- Hâfız-ı Şîrâzî (1373). *Dîvân-ı Hâfız* (musahhîh: Bahâüddin Hurremsâhî). Tahran: Nilüfer İntişârât.
- Hâfız-ı Şîrâzî (1992a). *Hâfız Dîvânı* (çev. Abdülbaki Gölpınarlı). İstanbul: MEB Yay.

- Hâkim en-Nisâbûrî (2013). *El-Müstedrek 'Ale's-Sahîhayn* (11 C.) (ter. M. Beşir Eryarsoy). Konya: Konevî Yay.
- Kanar, M. (2016). *Büyük Farsça-Türkçe Sözlük*. İstanbul: Say Yay.
- Kâşânî, A. (2004). *Tasavvuf Sözlüğü Letâ'ifü'l-A'lâm fi İşârâtı Ehli'l-İlhâm* (çev. Ekrem Demirli). İstanbul: İz Yay.
- Kırlangıç, H. (2009). Mevlânâ' da Senâi Etkileri. *Nüsha Şarkiyat Araştırmaları Dergisi*, 28, 8-32.
- Lâmîî Çelebi (1289/1872). *Tercüme-i Nefehâtü'l-Üns -Fütûhü'l-mücâhidîn li-tervîhi kulûbi'l-müşâhidîn-*. İstanbul.
- Mevlânâ Celâleddîn Rûmî (1992b). *Dîvân-ı Kebîr* (7 C.) (çev. Abdülbaki Gölpınarlı). Ankara: Kültür Bakanlığı Yay.
- Mevlânâ Celâleddîn Rûmî (2015). *Dîvân-ı Kebîr Seçmeler* (haz. Şefik Can). İstanbul: Ötüken Yay.
- Mevlânâ Celâleddîn Rûmî (2017). *Mesnevî* (çev. Adnan Karaismaoğlu). Ankara: Akçağ Yay.
- Mütercim Âsım Efendi (2000). *Burhân-ı Kâtî'* (haz. Mürsel Öztürk-Derya Örs). Ankara: TDK Yay.
- Nizamî (2014). *Mahzen-i Esrâr* (çev. M. Nuri Gençosman). İstanbul: Ataç Yay.
- Parlatır, İ. (2011). *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*. Ankara: Yargı Yay.
- Sa' dî-i Şîrâzî (2012). *Bostân* (çev. Hicabi Kırlangıç). İstanbul: Kapı Yay.
- Sarı, M. (t.y.). *El-Mevârid Arapça-Türkçe Sözlük*. İstanbul: İpek Yay.
- Selmân-ı Sâvecî (1371). *Dîvân-ı Selmân-ı Sâvecî* (haz. Ebu'l Kâsım Hâlet). Tahrân: Silsile-i Neşriyât-ı Mâ.
- Sevindik, B. (2019). *Hacı Pîrî Efendi'nin İntihâb-ı Şerh-i Mesnevî Tercümesi [İnceleme- Metin (53b-110b)]*. Yüksek Lisans Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi.
- Şemseddin Sâmî (1995). *Kâmûs-ı Türkî*. İstanbul: Çağrı Yay.
- Uludağ, S. (2001). *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Kabalcı Yay.
- Uzunlu, C. (2017). *Hacı Pîrî Efendi'nin İntihâb-ı Şerh-i Mesnevî Tercümesi [İnceleme- Metin (1b-53b)]*. Yüksek Lisans Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi.
- Yazır, M.H. (2011). *Hak Dîni Kur'ân Dili* (haz. Yasir Ünlü, Kasım Yayla, Hafız Nevzat Dışbudak, Veysel Karaköse). İstanbul: Merve Yay.
- Yıldız Er, E. (2018). *Hacı Pîrî-İntihâb-ı Şerh-i Mesnevî [İnceleme-Metin (1-50 Varak)]*. Yüksek Lisans Tezi. Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi.

İnternet Kaynakları

Abdurrahmân-ı Câmî, <i>Heft Evreng</i> , 1. Defter, 56. Bölüm.	https://ganjoor.net/jami/7ourang/7-1/sd1/sh56/	[Erişim tarihi: 05.01.2022].
Abdurrahmân-ı Câmî, <i>Heft Evreng</i> , 1. Defter, 35. Bölüm.	https://ganjoor.net/jami/7ourang/7-1/sd1/sh35/	[Erişim tarihi: 13.01.2022].

Abdurrahmân-ı Câmî, <i>Heft Evreng</i> , 1. Defter, 106. Bölüm.	https://ganjoor.net/jami/7ourang/7-1/sd1/sh106/	[Erişim tarihi: 05.03.2022].
Baba Efdal-i Kâşânî, <i>Dîvân</i> , 17. Rubai.	https://ganjoor.net/babaafzal/robba/sh17/	[Erişim tarihi: 05.03.2022].
Emîr Hüsrev-i Dihlevî, <i>Dîvân</i> , 1034. Gazel.	https://ganjoor.net/khosro/gozide/ghazalamkh/sh1034/	[Erişim tarihi: 06.01.2022].
Evhadüddîn-i Merâgî, <i>Dîvân</i> , 2. Tercî'-i Bend.	https://ganjoor.net/ouhadi/divano/tarjeate/sh2/	[Erişim tarihi: 07.12.2021].
Evhadüddîn-i Merâgî, <i>Dîvân</i> , Tercî'-i Bend.	http://www.nosokhan.com/library/Topic/046L	[Erişim tarihi: 19.02.2022].
Fahreddîn-i Irâkî, <i>Dîvân</i> , 15. Gazel.	https://ganjoor.net/eraghi/divane/ghazale/sh15	[Erişim tarihi: 19.02.2022].
Fahreddîn-i Irâkî, <i>Dîvân</i> , 2. Tercî'-i Bend.	https://ganjoor.net/eraghi/divane/tarjeate/sh2	[Erişim tarihi: 23.01.2022].
Fahreddîn-i Irâkî, <i>Dîvân</i> , 20. Kasîde.	https://ganjoor.net/eraghi/divane/ghaside/sh20	[Erişim tarihi: 07.12.2021].
Fahreddîn-i Irâkî, <i>Dîvân</i> , 302. Gazel.	https://ganjoor.net/eraghi/divane/ghazale/sh302	[Erişim tarihi: 13.02.2022].
Ferîdüddîn-i Attâr, <i>Dîvân</i> , 26. Kasîde.	https://ganjoor.net/attar/divana/ghaside/sh26	[Erişim tarihi: 15.01.2022].
Ferîdüddîn-i Attâr, <i>Dîvân</i> , 367. Gazel.	https://ganjoor.net/attar/divana/ghazal-attar/sh367/	[Erişim tarihi: 19.02.2022].
Ferîdüddîn-i Attâr, <i>Dîvân</i> , 46. Gazel.	https://ganjoor.net/attar/divana/ghazal-attar/sh46	[Erişim tarihi: 05.02.2022].
Ferîdüddîn-i Attâr, <i>Dîvân</i> , 510. Gazel.	http://www.nosokhan.com/library/Topic/0POF	[Erişim tarihi: 19.02.2022].
Ferîdüddîn-i Attâr, <i>Esrâr-nâme</i> , 21. Bölüm.	https://ganjoor.net/attar/asrarname/abkhsh21/sh1/	[Erişim tarihi: 05.03.2022].
Ferîdüddîn-i Attâr, <i>Mantiku't-Tayr</i> , Tevhîd.	https://ganjoor.net/attar/manteghotteyr/touhid/sh2	[Erişim tarihi: 19.01.2022].
Ferîdüddîn-i Attâr, <i>Mantiku't-Tayr</i> , Si-murg der-pîş-gâh-ı Sîmurg.	https://ganjoor.net/attar/manteghotteyr/30-morgh/sh5	[Erişim tarihi: 13.02.2022].

Ferîdüddîn-i Attâr, <i>Musîbet-nâme</i> , 6. Makâle.	http://www.nosokhan.com/Library/Topic/0QQI	[Erişim tarihi: 19.02.2022].
Ferîdüddîn-i Attâr, <i>Musîbet-nâme</i> , 32. Makâle.	http://www.nosokhan.com/library/Topic/0QX8	[Erişim tarihi: 04.01.2022].
Ferîdüddîn-i Attâr, <i>Musîbet-nâme</i> , 35. Bölüm.	https://ganjoor.net/attar/mosibatname/mbkhsh35/sh1	[Erişim tarihi: 26.02.2022].
Ferîdüddîn-i Attâr, <i>Pend-nâme</i> , Der-Sıfat-ı Mücâhid-i Nefs.	https://ganjoor.net/attar/pandname/sh17/	[Erişim tarihi: 19.02.2022].
Hâfız-ı Şîrâzî, <i>Dîvân</i> , 188. Gazel.	https://ganjoor.net/hafez/ghazal/sh188	[Erişim tarihi: 20.02.2022].
Hâfız-ı Şîrâzî, <i>Dîvân</i> , 2. Gazel.	https://ganjoor.net/hafez/ghazal/sh2	[Erişim tarihi: 06.01.2022].
Hâfız-ı Şîrâzî, <i>Dîvân</i> , 230. Gazel.	https://ganjoor.net/hafez/ghazal/sh230	[Erişim tarihi: 05.03.2022].
Hâfız-ı Şîrâzî, <i>Dîvân</i> , 239. Gazel.	https://ganjoor.net/hafez/ghazal/sh239	[Erişim tarihi: 26.01.2022].
Hâfız-ı Şîrâzî, <i>Dîvân</i> , 268. Gazel.	https://ganjoor.net/hafez/ghazal/sh268	[Erişim tarihi: 21.02.2022].
Hâfız-ı Şîrâzî, <i>Dîvân</i> , 28. Gazel.	https://ganjoor.net/hafez/ghazal/sh28	[Erişim tarihi: 06.01.2022].
Hâfız-ı Şîrâzî, <i>Dîvân</i> , 71. Gazel.	https://ganjoor.net/hafez/ghazal/sh71	[Erişim tarihi: 06.01.2022].
Hâkânî-i Şîrvânî, <i>Dîvân</i> , 4. Kasîde.	https://ganjoor.net/khaghani/divankh/ghasidekh/sh4	[Erişim tarihi: 10.02.2022].
Hâkânî-i Şîrvânî, <i>Dîvân</i> , Kasîde: Der-Mev'iza vü Gûşe-gîrî.	http://www.nosokhan.com/library/Topic/09T7	[Erişim tarihi: 30.01.2022].
Hâkânî-i Şîrvânî, <i>Dîvân</i> , 1. Kasîde.	https://ganjoor.net/khaghani/divankh/ghasidekh/sh1	[Erişim tarihi: 13.02.2022].
Hâkânî-i Şîrvânî, <i>Dîvân</i> , 1. Tercî-i Bend.	https://ganjoor.net/khaghani/divankh/tarjeatk/sh1	[Erişim tarihi: 24.01.2022].
Hâkânî-i Şîrvânî, <i>Dîvân</i> , 157. Kasîde.	https://ganjoor.net/khaghani/divankh/ghasidekh/sh157	[Erişim tarihi: 17.02.2022].
Hâkânî-i Şîrvânî, <i>Dîvân</i> , 20. Gazel.	https://ganjoor.net/khaghani/divankh/ghazalkh/sh20	[Erişim tarihi: 16.02.2022].
Hâkânî-i Şîrvânî, <i>Dîvân</i> , 271. Gazel.	http://www.nosokhan.com/library/Topic/09LZ	[Erişim tarihi: 05.02.2022].

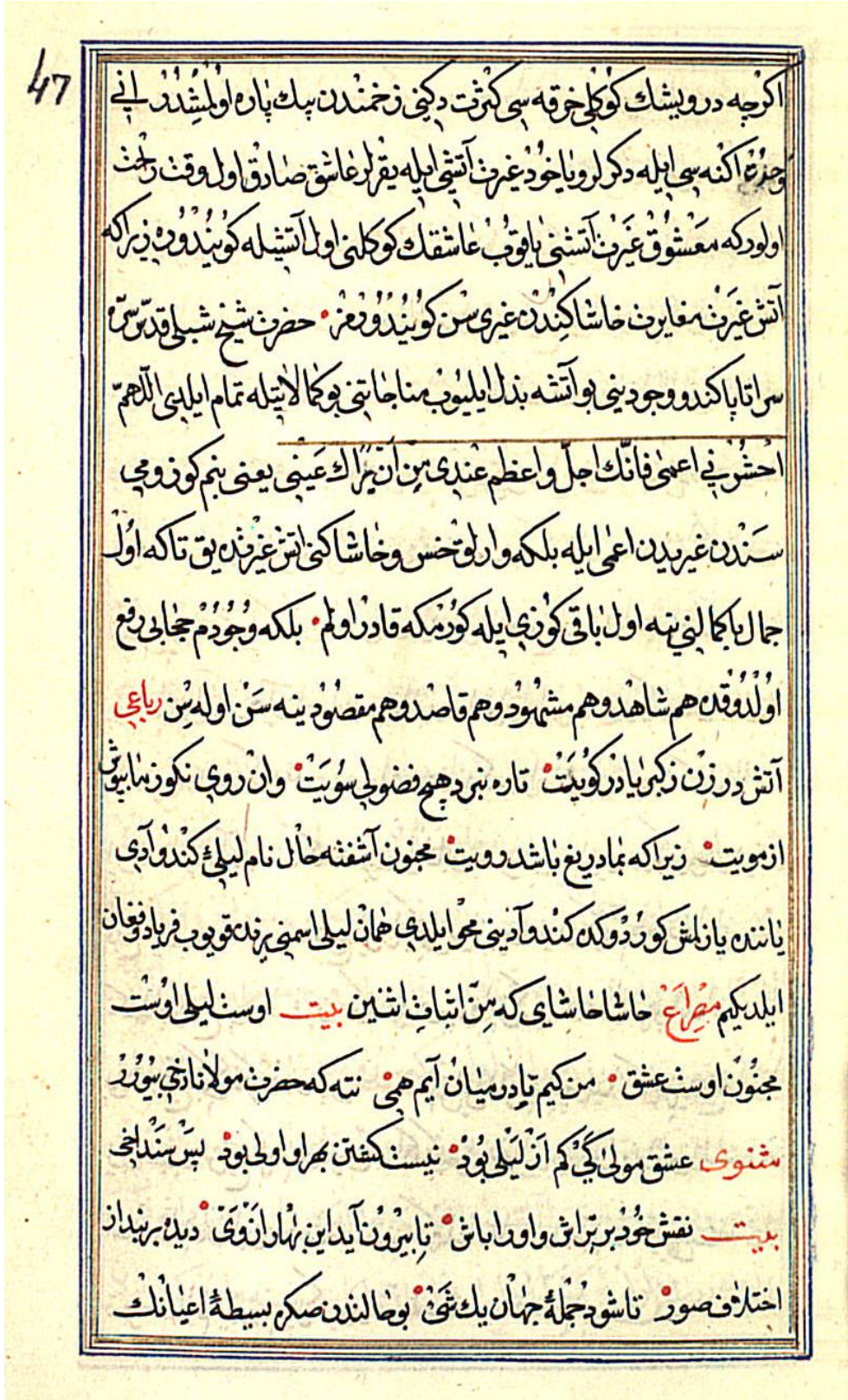
Hâkânî-i Şîrvânî, <i>Dîvân</i> , 274. Gazel.	https://ganjoor.net/khaghani/divankh/ghazalkh/sh274	[Erişim tarihi: 24.01.2022].
Hâkânî-i Şîrvânî, <i>Dîvân</i> , 4. Kasîde.	https://ganjoor.net/khaghani/divankh/ghasidekh/sh4	[Erişim tarihi: 10.02.2022].
Hâkânî-i Şîrvânî, <i>Dîvân</i> , 823. Gazel.	https://ganjoor.net/moulavi/shams/ghazalsh/sh823	[Erişim tarihi: 17.02.2022].
Hâkânî-i Şîrvânî, <i>Dîvân</i> , 93. Kasîde.	https://ganjoor.net/khaghani/divankh/ghasidekh/sh93/	[Erişim tarihi: 05.03.2022].
Hâkânî-i Şîrvânî, <i>Dîvân</i> , 208. Kasîde.	https://ganjoor.net/khaghani/divankh/ghasidekh/sh208	[Erişim tarihi: 10.03.2022].
Hakîm Senâyî, <i>Dîvân</i> , 102. Rubai.	https://ganjoor.net/sanaee/divans/robaee-sanaee/sh102	[Erişim tarihi: 05.03.2022].
Hakîm Senâyî, <i>Dîvân</i> , 134. Kasîde.	https://ganjoor.net/sanaee/divans/ghaside-sanaee/sh134	[Erişim tarihi: 11.03.2022].
Hakîm Senâyî, <i>Dîvân</i> , 209. Gazel.	https://ganjoor.net/sanaee/divans/ghazal-sanaee/sh209/	[Erişim tarihi: 05.01.2022].
Hakîm Senâyî, <i>Hadîkatü'l-Hakîka ve Şerî'atü't-Tarîka</i> , 1. Bâb, Tevhîd.	https://ganjoor.net/sanaee/hadighe/hdgh01/sh41/	[Erişim tarihi: 11.03.2022].
Hallâc-ı Mansûr, <i>Dîvân</i> , 202. Gazel.	http://www.nosokhan.com/library/Topic/0ZPD	[Erişim tarihi: 05.01.2022].
Hallâc-ı Mansûr, <i>Dîvân</i> , 213. Gazel.	http://alpha.nosokhan.com/Library/Topic/0ZPO	[Erişim tarihi: 06.03.2022].
Hallâc-ı Mansûr, <i>Dîvân</i> , 22. Gazel.	http://www.nosokhan.com/library/Topic/0ZKD	[Erişim tarihi: 26.02.2022].
Hallâc-ı Mansûr, <i>Dîvân</i> , 227. Gazel.	http://www.nosokhan.com/library/Topic/0ZQ2	[Erişim tarihi: 19.02.2022].
Hallâc-ı Mansûr, <i>Dîvân</i> , 2. Tercî'-i Bend.	http://www.nosokhan.com/Library/Topic/0ZRD	[Erişim tarihi: 06.01.2022].
Hallâc-ı Mansûr, <i>Dîvân</i> , 2. Tercî'-i Bend.	http://www.nosokhan.com/Library/Topic/0ZRD	[Erişim tarihi: 05.02.2022].
Hüseyn-i Hârezmî, <i>Dîvân</i> , 6. Gazel.	https://ganjoor.net/hoseyn/divan/gh/sh6	[Erişim tarihi: 04.01.2022].
Hüseyn-i Hârezmî, <i>Dîvân</i> , 7. Gazel.	http://www.nosokhan.com/library/Topic/0ZJX	[Erişim tarihi: 16.01.2022].

Hüseyn-i Hârezmî, <i>Dîvân</i> , 214. Gazel.	https://ganjoor.net/hoseyn/divan/gh/s_h214	[Erişim tarihi: 06.03.2022].
Hüseyn-i Hârezmî, <i>Dîvân</i> , 2. Tercî'-i Bend.	https://ganjoor.net/hoseyn/divan/tarjee/sh2	[Erişim tarihi: 19.02.2022].
İbn Yemîn, <i>Dîvân</i> , 205. Kıt'a.	https://ganjoor.net/ebneyamin/divan/ghete/sh205	[Erişim tarihi: 24.01.2022].
Kemâl-i Hocendî, <i>Gazeliyyât</i> , 466. Gazel.	https://ganjoor.net/khojandi/ghazalkk/sh466/	[Erişim tarihi: 26.02.2022].
Kemâl-i Hocendî, <i>Gazeliyyât</i> , 202. Gazel.	https://ganjoor.net/khojandi/ghazalkk/sh202/	[Erişim tarihi: 29.01.2022].
Mevlânâ, <i>Dîvân-ı Kebîr</i> , 11. Tercî'-i Bend	https://ganjoor.net/moulavi/shams/tarjeeat/sh11	[Erişim tarihi: 06.01.2022].
Mevlânâ, <i>Dîvân-ı Kebîr</i> , 1424. Gazel.	https://ganjoor.net/moulavi/shams/ghazalsh/sh1424	[Erişim tarihi: 13.02.2022].
Mevlânâ, <i>Dîvân-ı Kebîr</i> , 1509. Gazel.	https://ganjoor.net/moulavi/shams/ghazalsh/sh1509	[Erişim tarihi: 03.01.2022].
Mevlânâ, <i>Dîvân-ı Kebîr</i> , 1705. Gazel.	https://ganjoor.net/moulavi/shams/ghazalsh/sh1705	[Erişim tarihi: 24.01.2022].
Mevlânâ, <i>Dîvân-ı Kebîr</i> , 1724. Gazel.	https://ganjoor.net/moulavi/shams/ghazalsh/sh1724	[Erişim tarihi: 23.02.2022].
Mevlânâ, <i>Dîvân-ı Kebîr</i> , 2200. Gazel.	https://ganjoor.net/moulavi/shams/ghazalsh/sh2200	[Erişim tarihi: 06.12.2021].
Mevlânâ, <i>Dîvân-ı Kebîr</i> , 21. Tercî'-i Bend.	https://ganjoor.net/moulavi/shams/tarjeeat/sh21	[Erişim tarihi: 03.02.2022].
Mevlânâ, <i>Dîvân-ı Kebîr</i> , 2429. Gazel.	https://ganjoor.net/moulavi/shams/ghazalsh/sh2429	[Erişim tarihi: 06.01.2022].
Mevlânâ, <i>Dîvân-ı Kebîr</i> , 2458. Gazel.	https://ganjoor.net/moulavi/shams/ghazalsh/sh2458	[Erişim tarihi: 16.01.2022].
Mevlânâ, <i>Dîvân-ı Kebîr</i> , 2462. Gazel	https://ganjoor.net/moulavi/shams/ghazalsh/sh2462	[Erişim tarihi: 22.02.2022].
Mevlânâ, <i>Dîvân-ı Kebîr</i> , 2474. Gazel.	https://ganjoor.net/moulavi/shams/ghazalsh/sh2474	[Erişim tarihi: 17.01.2022].
Mevlânâ, <i>Dîvân-ı Kebîr</i> , 251. Gazel.	https://ganjoor.net/moulavi/shams/ghazalsh/sh251	[Erişim tarihi: 13.02.2022].
Mevlânâ, <i>Dîvân-ı Kebîr</i> , 2599. Gazel.	https://ganjoor.net/moulavi/shams/ghazalsh/sh2599	[Erişim tarihi: 27.02.2022].
Mevlânâ, <i>Dîvân-ı Kebîr</i> , 2675. Gazel.	https://ganjoor.net/moulavi/shams/ghazalsh/sh2675	[Erişim tarihi: 27.02.2022].
Mevlânâ, <i>Dîvân-ı Kebîr</i> , 27. Gazel.	https://ganjoor.net/moulavi/shams/ghazalsh/sh27	[Erişim tarihi: 04.01.2022].
Mevlânâ, <i>Dîvân-ı Kebîr</i> , 3. Gazel.	https://ganjoor.net/moulavi/shams/ghazalsh/sh3	[Erişim tarihi: 31.01.2022].
Mevlânâ, <i>Dîvân-ı Kebîr</i> , 395. Gazel.	https://ganjoor.net/moulavi/shams/ghazalsh/sh395	[Erişim tarihi: 05.01.2022].
Mevlânâ, <i>Dîvân-ı Kebîr</i> , 416. Gazel.	http://www.nosokhan.com/library/Topic/12PD	[Erişim tarihi: 21.02.2022].

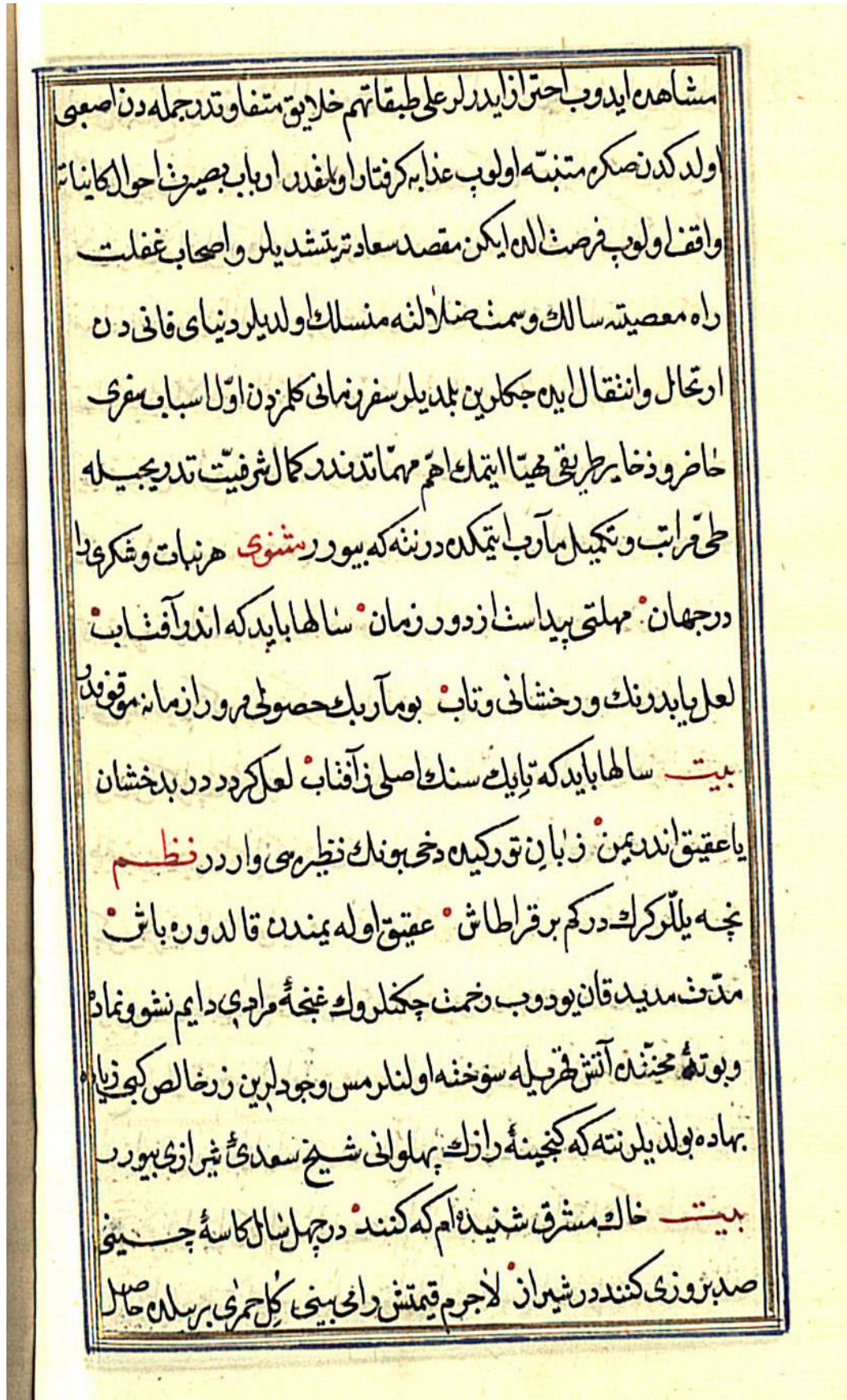
Mevlânâ, <i>Dîvân-ı Kebîr</i> , 451. Gazel.	https://ganjoor.net/moulavi/shams/ghazalsh/sh451	[Erişim tarihi: 29.01.2022].
Mevlânâ, <i>Dîvân-ı Kebîr</i> , 509. Gazel.	https://ganjoor.net/moulavi/shams/ghazalsh/sh509	[Erişim tarihi: 22.02.2022].
Mevlânâ, <i>Dîvân-ı Kebîr</i> , 609. Gazel.	https://ganjoor.net/moulavi/shams/ghazalsh/sh609	[Erişim tarihi: 24.01.2022].
Mevlânâ, <i>Dîvân-ı Kebîr</i> , 788. Gazel.	http://www.nosokhan.com/library/Topic/114D	[Erişim tarihi: 23.02.2022].
Mevlânâ, <i>Dîvân-ı Kebîr</i> , 844. Gazel.	https://ganjoor.net/moulavi/shams/ghazalsh/sh844	[Erişim tarihi: 06.01.2022].
Mevlânâ, <i>Dîvân-ı Kebîr</i> , 911. Gazel.	https://ganjoor.net/moulavi/shams/ghazalsh/sh911	[Erişim tarihi: 23.02.2022].
Mevlânâ, <i>Dîvân-ı Kebîr</i> , 916. Gazel.	https://ganjoor.net/moulavi/shams/ghazalsh/sh916	[Erişim tarihi: 23.02.2022].
Mevlânâ, <i>Dîvân-ı Kebîr</i> , 936. Gazel.	https://ganjoor.net/moulavi/shams/ghazalsh/sh936	[Erişim tarihi: 06.01.2022].
Nizâmî-i Gencevî, <i>Mahzenü'l-Esrâr</i> , 46. Bölüm.	https://ganjoor.net/nezami/5ganj/makhzanolarar/sh46	[Erişim tarihi: 15.01.2022].
Rızâ Kulu Hân Hidâyet, <i>Tezkire-i Riyâzü'l-Ârifîn</i> , 2. Ravza, 45. Bölüm.	https://ganjoor.net/rhedayat/riazolarefin/rowze2/sh45	[Erişim tarihi: 06.01.2022].
Rızâ Kulu Hân Hidâyet, <i>Tezkire-i Riyâzü'l-Ârifîn</i> , 2. Ravza, 62. Bölüm.	https://ganjoor.net/rhedayat/riazolarefin/rowze2/sh62	[Erişim tarihi: 05.12.2021].
Sa'dî-i Şîrâzî, <i>Bostân</i> , 7. Bâb.	http://www.nosokhan.com/library/Topic/0CQ7	[Erişim tarihi: 05.03.2022].
Sa'dî-i Şîrâzî, <i>Bostân</i> , 1. Bâb, 2. Bölüm.	https://ganjoor.net/saadi/boostan/bab1/sh2	[Erişim tarihi: 20.01.2022].
Sa'dî-i Şîrâzî, <i>Bostân</i> , 6. Bâb, 1. Bölüm.	https://ganjoor.net/saadi/boostan/bab6/sh1	[Erişim tarihi: 18.01.2022].
Sa'dî-i Şîrâzî, <i>Bostân</i> , 3. Bâb, 3. Bölüm.	https://ganjoor.net/saadi/boostan/bab3/sh3	[Erişim tarihi: 19.02.2022].
Sa'dî-i Şîrâzî, <i>Bostân</i> , 1. Bâb, 15. Bölüm.	https://ganjoor.net/saadi/boostan/bab1/sh15	[Erişim tarihi: 05.03.2022].
Sa'dî-i Şîrâzî, <i>Bostân</i> , 1. Bâb, 12. Bölüm.	https://ganjoor.net/saadi/boostan/bab1/sh12	[Erişim tarihi: 05.03.2022].
Sa'dî-i Şîrâzî, <i>Bostân</i> , 9. Bâb, 6. Bölüm.	https://ganjoor.net/saadi/boostan/bab9/sh6	[Erişim tarihi: 19.02.2022].
Sa'dî-i Şîrâzî, <i>Dîvân</i> , 296. Gazel.	https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh296	[Erişim tarihi: 17.02.2022].
Sa'dî-i Şîrâzî, <i>Dîvân</i> , 607. Gazel.	https://ganjoor.net/saadi/divan/ghazals/sh607/	[Erişim tarihi: 06.01.2022].
Sa'dî-i Şîrâzî, <i>Gülistân</i> , 8. Bâb, 33. Hikâye.	https://ganjoor.net/saadi/golestan/gbab8/sh33/	[Erişim tarihi: 06.01.2022].
Sa'dî-i Şîrâzî, <i>Mevâ'iz</i> , 23. Mesnevi.	https://ganjoor.net/saadi/mavaez/masnaviat/sh23	[Erişim tarihi: 05.03.2022].

Sa'dî-i Şîrâzî, <i>Mevâ'iz</i> , 12. Kasîde.	https://ganjoor.net/saadi/mavaez/ghasides/sh12	[Erişim tarihi: 26.01.2022].
Sa'dî-i Şîrâzî, <i>Mevâ'iz</i> , 146. Kıt'a.	https://ganjoor.net/saadi/mavaez/ghete2/sh146/	[Erişim tarihi: 19.02.2022].
Sa'dî-i Şîrâzî, <i>Mevâ'iz</i> , 42. Kasîde.	https://ganjoor.net/saadi/mavaez/ghasides/sh42/	[Erişim tarihi: 06.01.2022].
Selmân-ı Sâvecî, <i>Dîvân</i> , Der-Na't-ı Hazret-i Resûl, 1. Terkîb-i Bend	https://ganjoor.net/salman/divanss/taribatss/sh1	[Erişim tarihi: 27.02.2022].
Selmân-ı Sâvecî, <i>Dîvân</i> , 313. Gazel.	https://ganjoor.net/salman/divanss/ghazalss/sh313/	[Erişim tarihi: 07.12.2021].
Şeyh Bahâyî, <i>Dîvân</i> , 32. Rubai.	https://ganjoor.net/bahaee/divan-baha/robaee-baha/sh32	[Erişim tarihi: 07.12.2021]
Unsurî, <i>Kita'ât u Ebyât</i> , 3. Beyit.	https://ganjoor.net/onsori/oghat/sh3/	[Erişim tarihi: 05.01.2022].

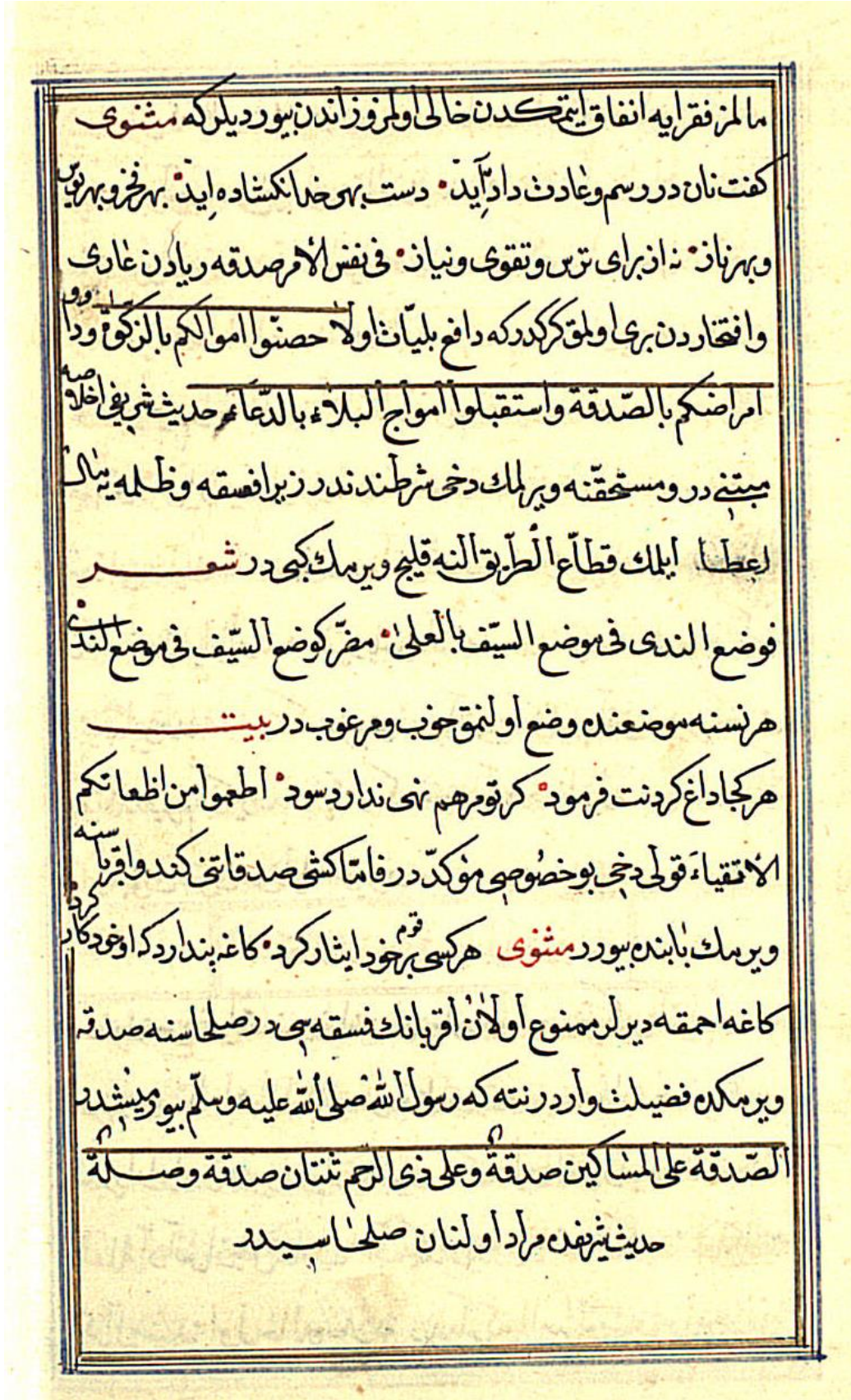
EK: Eserden Sayfalar

İntihâb-ı Şerh-i Mesnevî, 47a

İntihâb-ı Şerh-i Mesnevî, 155b

İntihâb-ı Şerh-i Mesnevî, 171b